

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ VE YENİ BÖLGESELÇİLİK YAKLAŞIMININ TÜRKİYE'DEKİ BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINA ETKİLERİ *

Nursen VATANSEVER DEVİREN¹, Onur YILDIZ²

¹*Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü*

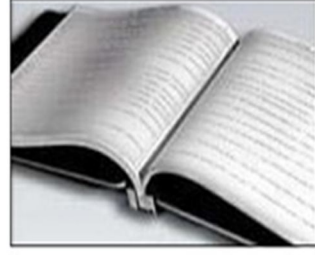
²*Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı*

Özet: Kalkınma, dinamik bir kavram olduğu için kalkınmanın paradigmaları zaman içinde değişim göstermiştir. Kalkınmanın tarihsel sürecine bakıldığında zaman bölgesel kalkınma konusu, kalkınma literatüründe 20.yüzyılın ortalarında önemli bir yer edinmiştir. Küreselleşmenin ivme kazandığı 1980'ler itibariyle kalkınmada yaşanan dönüşüm, bölgesel kalkınma yaklaşımlarına da yön vermiştir. Bu bağlamda bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımlar geliştirilmiş ve kalkınma politikalarında bölgesel aktörler, karar alma sürecine dahil edilmiştir. Kalkınma, sadece ülkelerle değil aynı zamanda bölgelerle ilişkilendirilmiştir. Hatta bölgeler, kalkınmanın sürükleyicisi olarak öne çıkmaya başlamıştır. Buradan hareketle bölgesel kalkınma politikaları, hem Türkiye'de hem de dünya ölçeğinde yeni bölgeselcilik çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çalışma, bölgesel kalkınma teorilerini ve yeni bölgeselcilik yaklaşımının Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikalarına etkilerini ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, Yeni Bölgeselcilik, Türkiye

---

*Bu çalışma hazırlanırken 2014 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Rekabet Gücünün Arttırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü: GEKA Örneği" adlı yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

REGIONAL DEVELOPMENT THEORIES AND EFFECTS OF NEW REGIONALISM APPROACH TO THE REGIONAL DEVELOPMENT POLICIES IN TURKEY

Abstract: As development had become a dynamic concept the paradigms of development varied in the course of time. Regional development issue had an important position in the development literature when examined the historical process of development in the middle of the 20th century. The transformation of development also shaped regional development approaches from 1980s when globalization is accelerate. In this context new approaches are enhanced in the regional development and regional actors were incorporated to decision-making process in the development policies. Development was associated not only nations but also regions. Even regions began to come into prominence as driving force of development. Thus regional development policies take shape in the framework of new regionalism approach both Turkey and across the world. This study aims at explaining regional development theories and effects of new regionalism approach to the regional development policies in Turkey.

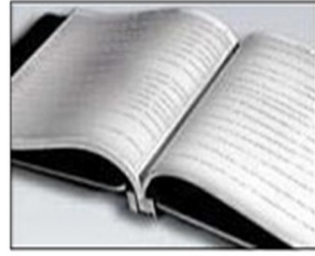
Key Words: Region, Development, Regional Development, New Regionalism, Turkey

1. GİRİŞ

Kalkınma kavramı, hem niteliksel hem de niceliksel yöndeki tüm olumlu gelişmelerin bir arada gerçekleşmesini ifade eder. Niteliksel olarak gelir dağılımı, demografik yapı, sosyal refah gibi durumlar esas alınırken niceliksel olarak ise gayri safi milli hasılanın büyüklüğü esas alınmaktadır (Sevinç, 2011: 40). Kalkınma, aynı anda ülkelerin tamamında görülen ya da bir ülkenin tüm bölgelerinde eş anlı görülen bir olgu değildir. Hatta belirli ülkelerin ve ülke içerisindeki merkezlerin aşırı gelişmesine bağlı olarak kendini gösteren kalkınma derecelerindeki farklılıklar, kimi iktisatçılara göre

ekonomik kalkınmada ön koşul olarak değerlendirilmektedir.

Tarihsel perspektiften Sanayi Devrimi öncesine bakıldığında, zengin devletler – fakir devletler ve hükmeden devletler – hükmedilen devletlere rastlanılmaktadır. Bazı devletlerin daha zengin olması ya da diğer devletleri egemenlikleri altına alması, bu devletlerin sahip oldukları üretim teknolojilerinin daha üstün olmasından değil, ileri bir askeri organizasyona, güçlü bir sosyal ve kültürel yapılanmanın varlığına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Sanayi Devrimi sonrası ise bu durum değişim göstermiştir. Sanayi Devrimi, tarihsel açıdan ülkelerin gelişmiş ve gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

olarak ortaya çıkışının başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Dinler, 2012: 97-98). Sanayi Devrimi'nden günümüze uzanan kalkınma modeli, bir kutupta gelişmişlik karşı kutupta ise az gelişmişlik üretmiştir (Başkaya, 2005: 9).

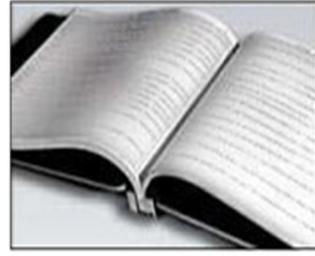
Sanayi Devrimi sonrası iktisatla uğraşanlar, tam rekabetin bir ideal olup olmadığı ve durağan denge koşulları gibi konulara ağırlık vermekteydi. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise odaklanılan konular; iktisadi bunalım, işsizlik ve iktisadi dalgalanmalar üzerine gerçekleşmiştir. Kalkınma teorilerinin iktisat literatürü içerisinde ağırlığını hissettirmesi ise İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda vuku bulmuştur (Kaynak, 2009: 30).

Kalkınma kavramının az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerle ilişkilendirilmesi, 1950'lerin ortalarına rastlamaktadır (Kaynak, 2009: 42). Lloyd G. Reynolds'un da ileri sürdüğü gibi çoğu Üçüncü Dünya ülkelerinde -Orta ve Güney Amerika, Güney Afrika ve Japonya hariç olmak üzere Asya ve Afrika'nın bütün ülkeleri- kalkınma hikayesi, 20.yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır (Reynolds, 1996: 54). Buradan hareketle İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadın alt disiplini olarak kendini gösteren Kalkınma İktisadı, savaşın sona ermesiyle siyasi bağımsızlıklarını elde eden ülkelerin kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek ve savaşta yıpranan Batı ülkelerini yeniden

canlandırmak gayesiyle ortaya atılmıştır. Dolayısıyla Kalkınma İktisadının gelişim süreci, az gelişmiş ülkelerde yaşanan gelişme süreciyle yakından bağlantılıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda önem kazanan Kalkınma İktisadı, kısa süren popülaritesinin ardından 1970'li yıllara gelindiğinde cazibesini büyük ölçüde yitirmiştir. Özellikle 1970'li yıllarda maruz kalınan petrol şoklarının hemen ardından patlak veren borç krizi; çoğu gelişmekte olan ülkeyi, güç durumda bırakmıştır (Şenses, 1996: 15). Artık çok net olarak görülmektedir ki, geri kalmışlıktan kurtulmada ekonomi tek başına yeterli olmamaktadır. Kalkınma İktisadının en önemli -kimilerine göre tek- kıstası olan kişi başına gelir yanında her biri farklı uzmanlıklar gerektiren kamu sağlığı, beslenme, konut ve eğitim gibi kısmi hedefleri de içeren bir arayış söz konusu olmuştur (Hirschman, 1996: 50). 1980'lere girilirken küresel eğilimler karşısında uluslararası finans kuruluşlarının etkinliğini arttırması ve kalkınma sürecinin tek katman olarak kabul edilen devletten çok katmanlı bir tabakaya yayılması, gözden düşen Kalkınma İktisadını ana temalarından yoksun bırakarak hızlı bir gerileme süreciyle karşı karşıya bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadın bir alt disiplini olarak popülaritesini arttıran Kalkınma İktisadının kalkınma kavramını ekonomik boyuta indirgeyen

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

anlayışı, ülkeler ve bölgeler arasında artan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel farklılıkları açıklamada çaresiz kalınca, ekonomi dışı faktörleri de bünyesinde barındıran bölgesel nitelikte bir kalkınma anlayışına gereksinim duyulmuştur. Buradan yola çıkılarak, geleneksel yani merkezîyetçi kalkınma anlayışından bölgeyi esas alan bir kalkınma anlayışına geçişin, iktisadın bir disiplini olan Kalkınma İktisadının cazibesini kaybetmesiyle hız kazandığı da söylenebilir. Kalkınma İktisadının kurumsal, siyasal, tarihsel yapıyı ekonomiyle ilişkilendirememesi ve kalkınmayı büyümeye indirgeyen yaklaşımının doğurduğu sorunlar, kalkınma anlayışında dönüşümü gerekli kılmış ve bölgesel kalkınmanın daha geniş boyutlarıyla ele alınmasına olanak sağlamıştır. Küreselleşme süreciyle birlikte devletin müdahalesine dayanan merkezîyetçi bölgesel kalkınma anlayışı, yerini yerel ve bölgesel aktörlerin de katılımıyla gerçekleşen bir bölgesel kalkınma anlayışına bırakmıştır. Yeni bölgesel kalkınma anlayışında politik, ekonomik, sosyal, coğrafi konuların ve bölgesel dengesizliklerin yanı sıra bölgesel rekabet gücünün de değerlendirme kapsamına alındığı görülmektedir.

Çalışmada öncelikle kalkınmanın değişen bağlamına ilişkin olarak kalkınma anlayışında yaşanan dönüşüm ve bölgesel kalkınma farklılıklarının boyutları ele alınarak bölgesel kalkınma teori ve

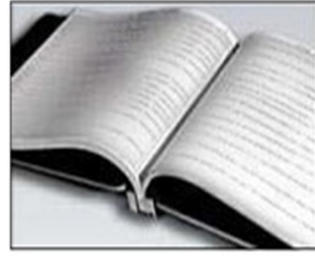
politikalarından söz edilecektir. Ardından bölgesel kalkınmada yeni bölgeselcilik yaklaşımının Türkiye'ye etkilerine yer verilecektir.

2. KALKINMA ANLAYIŞINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜM VE BÖLGESEL KALKINMA

Sanayileşme hareketiyle birlikte ekonomisi kalkınmakta olan ülkeler, çoğu zaman üretim kapasitesinin doğal kaynaklar üzerindeki dağılımını ve yatırım kararlarındaki belirleyici faktörleri piyasa güçlerine bırakmaktaydı. Ancak ülkeler arasında gözlenen aşırı farklılığın doğurduğu sosyo-ekonomik sorunlar, piyasa mekanizmasının üretim faktörleri dağılımını ülke düzeyinde yeterince sağlayamadığını ortaya çıkarmıştır. Kişisel yarar ile sosyal yararın çeliştiği noktalar, ciddi bir sorun teşkil etti (Dinler, 2012: 1).

1929 Büyük Bunalımı sonrası, ülkelerin yanı sıra bölgesel dengesizlik de dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke, bölgesel gelişme farklarını azaltıcı politikalar uygulamaya koymuştur. Gözlemler, ekonomik ve sosyal kalkınmanın çeşitli ülkeler arasında olduğu gibi aynı ülke içindeki bölgelerde de birbirlerinden farklı bir seyir izlediğini göstermekteydi (Dinler, 2012: 96). Bu bağlamda, az gelişmişliğin mikro yönden analizi giderek yoğunluk kazanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

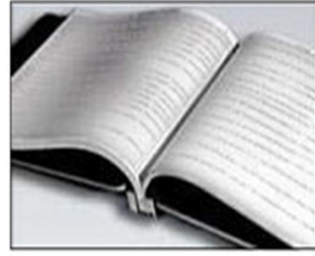
Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok ülkenin, hem kalkınma planlarında hem de hükümet programlarında bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltma gayesiyle ekonomiye müdahalede bulunarak çeşitli önlemlere yer verdiği görülmektedir. Ayrıca kalkınma plan ve programlarına dahil edilen aktivist politikalar, bölgesel ekonomi ve bölgesel kalkınma alanına ilişkin teorik çalışmaların gelişmesine de katkıda bulunmuştur. 1957 yılında 140'tan fazla Amerikan Üniversitesi'nde bölge konusunun ciddi olarak ele alındığı ve bu konudaki çalışmaların da artan bir eğilim izlediğini söylemek mümkündür (Dinler, 2012: 1). Ancak belirtilmesi gerekir ki, 1970'li yıllara kadar olan kalkınma anlayışı; merkezi idarenin güdümünde ve desteği ile uygulanan geleneksel bölgesel kalkınma politikalarını içermektedir. Geleneksel nitelikteki bölgesel politikalarda, merkezi hükümetin karar sürecindeki ana rolü üzerinde durulurken 1970 sonrasında yerel yönetimlere verilen görevler ön planda yer almıştır (Akiş, 2011: 242).

Geleneksel nitelikteki bölgesel kalkınma politikalarının araç olarak finansal teşvikler, altyapı yatırımları, devlet kontrolündeki sanayi tesisleri ve imalat sanayisini kullanmakla yetinmesi, bazı ekonomik açmazlara sebep olmuştur (Akiş, 2011: 244). Ülkeler, küreselleşme ve artan rekabet ortamında hızlı ekonomik değişimlerin neden olduğu baskı ve tehditlerle mücadele edebilmek ve bu

süreçte ortaya çıkan fırsatlardan yararlanmak amacıyla bölgesel kalkınma politikalarında yapısal dönüşüme gitmişlerdir (Akiş, 2011: 238).

Nitekim küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin dünya ekonomik sistemine damgasını vurduğu 1980'lerden bu yana bölgesel kalkınma politikaları, sadece doğrudan devlet yardımlarına değil, aynı zamanda iş gücünün niteliği, yaşam kalitesi, yatırım iklimi gibi bölgenin niteliğini arttırıcı özelliklere ve içsel gelişmeye daha çok önem veren bir yapıya bürünmüştür. Geleneksel bölgesel kalkınma politikaları pazara, iş gücüne ve hammaddeye odaklanırken yeni bölgesel politikalar sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı da göz önüne almaktadır. Bölgelerin kendi iç dinamiklerine odaklanan, sosyal aktörlere kalkınma politikaları kapsamında daha çok yer veren ve çağdaş dünyanın gereklerine uyum sağlayarak gelişim gösteren yeni yaklaşımlar, günümüzdeki bölgesel kalkınma politikalarını şekillendirmektedir (Akpınar, 2012: 35-36).

Küresel eğilimler doğrultusunda belirgin olarak kendini gösteren yeni bölgeselcilik yaklaşımı sonrası bölge kavramının içeriğinde değişim yaşanmıştır. Sanayileşme düzeninde ulus devletinin bir parçası olarak sınırları kesin olarak belirlenmiş, yan yana gelen mekansal birimlerin bütünü olarak görülen bölge kavramı; sanayi ötesi düzende ilişki

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

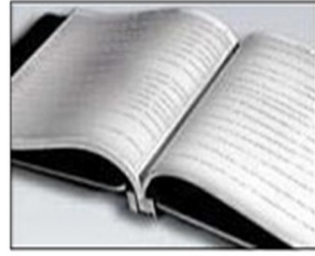
ağlarının ön plana çıktığı, mekansal birlikteliğin önem kaybettiği ve sınırları değişkenlik gösteren birimler olarak dile getirilmeye başlanmıştır (İldırar, 2004: 9). Bölgesel kalkınma ise, "ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür" (Taşcı vd, 2011: 9).

Küreselleşen dünyada bölgesel kalkınma sorunu; bölgesel dengesizlikleri giderme uğraşından, bölgenin rekabetçiliğini arttırmaya yönelik bölgesel aktörlerin (yerel sanayi, araştırma kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları, yerel yönetimler) başı çektiği yenilikçilik ve sürdürülebilir rekabetçilik temelli bir kalkınma sorununa dönüşmüştür. Özetle 1980'li yıllardan itibaren bölgelerin, dünya ekonomisinin motoru olduğuna yönelik inanç giderek güçlenmiştir. Dolayısıyla günümüzde bölgesel ölçek, ekonomik kalkınmayı teşvik etmede kullanılacak politika seçeneklerinin belirlenmesinde giderek daha fazla ilgi çeker hale gelmiştir (Bakır ve Tuncel, 2010a: 21).

3. BÖLGESEL KALKINMA FARKLILIKLARININ BOYUTLARI

Ülke içerisinde kalkınma dereceleri, tüm bölgelerde aynı düzeyde görülmemektedir. Bu farklılık, gelişmiş ülkelerde belli

ölçülerde var olmakla birlikte özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde net olarak hissedilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bölgesel farklılıklar, azalan bir seyir izlerken az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bölgesel farklılıklar, artma eğilimi göstermektedir (Gündüz, 2006: 15). Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere ait bölgelerde, söz konusu farklılıkların artan bir seyir izlemesinin altında yatan etken, olumlu dışsal ekonomiler neticesinde merkezi bölgelerin cazibe merkezi konumuna gelerek kutuplaşma meydana getirmesidir. Gelişmiş ülkelere ait bölgesel farklılıkların azalan bir seyir izlemesinin altında yatan temel etken ise cazibe merkezi haline gelen yerleşim yerlerinde aşırı kalabalıklaşma sonucu, bölgenin eski canlılığını yitirmesidir. Aşırı kalabalık bölge merkezinde yaşamakta olanların ulaşım sırasında kaybettikleri zaman, artan bir eğilim gösteren ulaşım giderleri, çevresel sorunlar gibi birçok unsur; göç dalgasının durmasında pay sahibi olabilmektedir (Dinler, 2012: 118). Sadece ülke ekonomisinin kaynak dağılımında görülen farklılıkla sınırlı kalmayan bu dengesizlikler, refahın mekansal dağılımının yanı sıra sosyal, kültürel ve politik boyutlar da taşımaktadır (Göktürk, 2006: 23). Bu bağlamda bir ülkenin bünyesinde bulunan bölgeleri arasında kökeni ekonomik nedenlere bağlı olan sosyal dengesizlikler, büyük huzursuzlukların da kaynağı olabilmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

Ülkenin bazı bölgelerinin refah seviyesi yükselirken diğer bölgelerin geri kalması, gelişmiş bölgeler ile geri kalmış bölgelerarasındaki benzer özelliklerin giderek kaybolmasına ve söz konusu bölgelerin birbirine yabancılaşmasına yol açabilmektedir. Şöyle ki, kalkınmışlık düzeyi yüksek seviyelere erişen bölgelerde bir arada yaşayan insanlar genellikle din, mezhep ve ırk gibi farklılıkları görmezden gelmekte, hatta bu etmenleri bir kültür zenginliği olarak görmektedir. Geri kalmış bölgelerde ise aynı farklılıkların söz konusu olması, huzursuzluk kaynağı olabilmektedir. Etnik ya da mezhepsel farklılıklar sebebiyle bölgenin ihmal edilerek arka plana itildiği şeklinde iddialar, tartışma konusu yapılmaktadır. Bu algının, geri kalmış bölge halkı arasında taraftar bulmasıyla ülke içindeki bölgesel kalkınma derecelerindeki farklılık; ciddi bir sorunsal haline dönüşebilmektedir (Dinler, 2012: 122).

Bölge odaklı politikaların belirlenmesi sürecindeki en önemli hususlardan birisi, bölgeyi anlama noktasında yaşanan sıkıntılardır. Bölgeyi anlamakla kastedilen, bir bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklerini anlamaya olanak sağlayan göstergeler yoluyla sorun tespitine yönelik ön analiz gerçekleştirmek ve bunu giderecek yöntemleri analiz ederek değerlendirmektir (Taşçı vd, 2011: 80). Her bir bölgede, asgari düzeyde insani yaşam standartlarının yakalanması ve bölgelerin kendi gelişme evresine uygun

şekilde özgün politikalarını uygulamaya koyması, doğru bir yaklaşım olacaktır (Taşçı vd, 2011: 80).

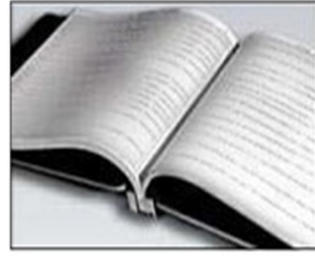
4. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ

Bölgesel kalkınmanın kökleri, belirgin anlamda kuruluş yeri teorisyenlerine (Von Thünen, Walter Christaller, Auguste Lösch, Alfred Weber) kadar uzanmaktadır. Bölgesel kalkınma, bölgesel bilimin kurucusu olarak addedilen Walter Isard tarafından 1950'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya atılmış ve ardından çok sayıda bilim adamı, bölgesel kalkınma literatürünün gelişmesine katkıda bulunmuştur (Tüylüoğlu ve Karakaş, 2006: 196-197). Eski ekonomik varsayımları günümüze uyarlamadaki problem, bölgesel kalkınmayı yorumlama bağlamında yeni kuram arayışlarını gündeme getirmiştir. Özellikle 1970'ler itibariyle Esnek Üretim Sistemlerinin geliştirilmesi, ekonominin ulus ötesi bir boyut kazanmasının yanında aynı zamanda yerelleşmesi ve ivme kazanan Post-Fordizm tartışmaları; iktisatçıları bölgesel kalkınmayı yeniden yorumlama çabalarına sevk etmiştir.

4.1. Merkezi Yerler Teorisi

Merkezi Yerler Teorisi, bir hizmet merkezi olarak şehirlerin rolünü anlamada önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Alman coğrafyacı Walter Christaller, şehirler ve çevresi arasındaki ekonomik ilişkileri göz önüne alarak geliştirdiği bu teoride

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

şehirlerin büyüklüğü, yeri, mekanı ve işlevlerine açıklama getirmektedir (Taşcı vd, 2011: 20). Christaller'e göre şehir, çevresindeki alana mal ve hizmet sağlayan bir merkezi yerdir. Bu anlamda bütün yerleşim yerleri, merkezi yer özelliğine sahip değildir. Christaller, yerleşme merkezlerini yerine getirdikleri fonksiyonları dikkate alarak yedi farklı kademeye ayırmaktadır. Bu kademeler 1.kademedan 7.kademeye doğru sırasıyla pazar kasabası, büyük kasaba, ilçe, büyük ilçe, il, büyük taşra merkezi, bölge merkezi şeklindedir (Dinler, 2012: 24). Merkezi Yerler Teorisi, geniş bir mekansal ölçeği ele alacak şekilde geliştirilmiş ve ekonomik faaliyetlerin bölgesel dağılımını açıklamaya yönelmiştir (Sulaiman, 2010: 20).

Christaller, taşınmaz hizmetleri göz önüne aldığı için onun geliştirdiği Merkezi Yerler Teorisi, şehir hiyerarşisine dayanmaktadır. Lösch ise taşınabilir malları da dikkate almasından dolayı kuruluş yerlerine, faktör ve mal piyasalarının özelliklerine ve bu piyasaların karşılıklı etkileşimlerine de yer vererek ekonomik faaliyetin coğrafi alanda dağılımını analiz etmiştir.

Genel olarak ele alındığında Christaller ve Lösch'ün analizleri, homojen veya ideal mekan gibi gerçek dünya ile örtüşmeyen basitleştirici varsayımları içermekteydi. Bu analizleri gerçeklerle bağdaştırmak amacıyla Walter Isard, E.Böventer gibi iktisatçıların, bu çerçevede çalışmalar

yaptıkları görülmüştür. Ancak kuruluş ve yerleşim yerleri hiyerarşik etkileşim içinde ele alınmış olsa da Merkezi Yerler Teorisi, statik bir teori olarak bölgesel kalkınmayı açıklamada yetersiz kalmıştır (İldırar, 2004: 73).

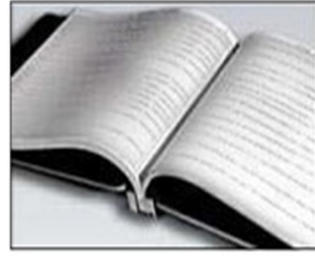
4.2. Sektörler Teorisi

Sektörler Teorisi'ne göre ülke ekonomisinin gelişmesi, sektörlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bir sektörde (özellikle tarım sektöründe) çalışan emek sayısındaki artış, zaman içinde kişi başına düşen gelirin azalmasına yol açacaktır. Çalışan emek sayısındaki azalış ise kişi başına düşen gelirin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca tarım sektöründe çalışan nüfusun büyük bir kısmının, sanayi sektörüne geçiş yapması halinde sanayi sektörünün gelişeceği ifade edilmektedir.

Üretilen bir malın ekonomik gelişmeye katkısı, o malın talep esnekliğiyle doğru orantılıdır (Taşcı vd, 2011: 17). Özellikle tarımsal ürünlerin talep esneklikleri düşük iken sanayi ürünlerinin talep esneklikleri yüksektir. Buna bağlı olarak ekonomik gelişme, sanayi sektöründe daha hızlı gerçekleşmektedir. Sektörler Teorisi, bölgenin ekonomisinde ayrı öneme sahip olan sektör mallarının fiyat esnekliklerinin farklı olduğunu öne sürmektedir (Gündüz, 2006: 22).

Sektörler Teorisi'nin bölge gelişmesinde iç dinamikleri esas aldığı görülmektedir. Bu bağlamda ekonomik gelişme; uzmanlaşma,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

iş bölümü, ekonomik faaliyet hacmi ve bireysel gelirdeki artışlara bağlanmaktadır. Ancak bölge dışı faktörler de göz önüne alınmaktadır (Gündüz, 2006: 23).

4.3. Yeni Sanayi Odakları Teorisi

Sanayi odakları, aynı mekanda yerleşik ilişkilere sahip endüstrilerin ve kurumların yoğunluğu demektir. Aralarında girdi ve çıktı bağlantıları bulunan, ortak tedarik ve pazar amaçları taşıyan ve yerel uzmanlaşmanın görüldüğü yerler, sanayi odaklarının temelini teşkil etmektedir. Sanayi Odakları Teorisi'nde bölgesel kalkınmanın temel faktörünü yerel özellikler ve sosyal sermaye oluşturmaktadır (Taşcı vd, 2011: 23).

Bilgisayar ve haberleşme teknolojisindeki önemli gelişmeler sonucu Post Fordist Üretim Sistemi'nin ortaya çıkması, küreselleşme ile neo-liberal politikaların popülaritesini arttırması ve elektronik ticaret kullanımının yoğunluk kazanmasıyla küçük ve orta ölçekli işletmelerin avantajlı konuma gelmeleri, yerel özgünlüklere sahip bölgelerdeki ekonomik canlanmayı tetiklemiştir. Ekonomik canlanmanın yaşandığı bu yeni merkezler, yeni sanayi odakları olarak dile getirilmektedir (Dinler, 2012: 402). Yeni Sanayi Odakları, küreselleşen ekonominin ve sanayi dinamiklerinin çözülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yeni sanayi odaklarında geçerli olan Esnek Üretim Sistemi, firmaların talep

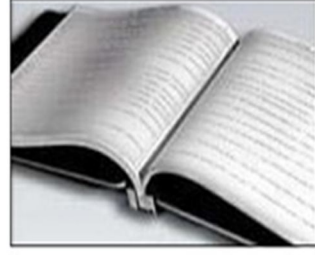
değişmelerine anında cevap verecek şekilde üretimi organize etme imkânı sunmaktadır (Sungur ve Keskin, 2009: 116).

Yeni Sanayi Odakları, 1970'lerde yaşanan bunalım sonucunda kalkınmanın ve sanayinin mekansal dağılımındaki değişim sonucu yeni sanayi bölgelerinden oluşmuştur. Söz konusu odaklarda bilginin yaratıldığı ve içselleştirildiği, firmaların ve bölgenin rekabet gücünü arttıran karşılıklı öğrenme söz konusudur (Taşcı vd, 2011: 22).

4.4. İhracat Merkezleri Teorisi

İhracat Merkezleri Teorisi'nde esas nokta, bir bölgeden bir başka bölge ya da ülkeye yapılan ihracatlardır. Teoriye, Amerika ve Sovyet bölge planlamacıları tarafından ilgi gösterilmektedir. İhracat Merkezleri Teorisi'yle, bölge içindeki sanayi ve hizmetler sektörlerindeki gelişime bağlı olarak harekete geçecek olan yatırım çarpanı ve dış ticaret çarpanı yoluyla bölgenin kalkınması hedeflenmektedir (Gündüz, 2006: 21). Teori, bölgenin ihracata dayalı sektörleri kanalıyla dolaylı yoldan gelir, yatırım ve üretkenlik artışı sağladığı ve bölgenin dış ticarete konu olmayan faaliyetleri üzerinde çarpan etkisinin oluştuğu üzerinde durmaktadır (Taşcı vd, 2011: 18).

İhracat Merkezleri Teorisi gereğince bir bölgedeki gelişme; bölge dışında kalan yerlerin, söz konusu bölgenin mallarını

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

talep etmesine bağlı olarak gerçekleşir (Gündüz, 2006: 21). İhracata dayalı kalkınma teorilerine göre bölgenin genel ekonomik performansı ve başarısı açısından bölgenin dış ticaret alanında rekabet edebilirliği de belirleyici bir rol oynamaktadır (Taşcı vd, 2011: 18).

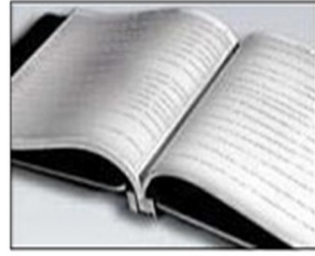
4.5. Kalkınma Kutupları Teorisi

Kalkınma Kutupları Teorisi, Fransız ekonomist François Perroux'un 1940'lı yılların ortalarında geliştirdiği büyüme kutbu kavramıyla birlikte doğan bir teoridir (Kumral, 1994: 61). Perroux'a göre ekonomik kalkınma, bir ülkenin tüm bölgelerinde aynı anda başlamaz. Kalkınma için en uygun koşullara sahip belirli noktalarda başlar, buralarda yoğunlaşır. Kalkınma, belirli bir yoğunluğa eriştikten sonra çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle tüm ekonomiye yayılmaktadır (Dinler, 2012: 272). Dolayısıyla kalkınmanın belirli sektör ve belirli bölgelerde başlamış olması, tesadüfi bir gelişmenin ötesinde ekonomik kalkınmanın bir koşulu olarak görülmektedir. Kalkınma kutupları, bu özelliğiyle dengesiz kalkınma görüşünü de tamamlayıcı bir role sahiptir (Dinler, 2012: 381-382). Bu çerçevede şehir hiyerarşisinin en üstünde olan metropoller, bölgesel kalkınma sürecinin mekan açısından dinamik unsurları olarak görülmektedir (Kumral, 1994: 61). Kalkınma kutuplarının gelişim sürecine bakıldığında iki şekilde oluştuğu gözlenir.

Geri kalmış bir bölgede ekonomik bir faaliyet görülmezken bir anda ekonomik faaliyetin başlaması, bunlardan birisidir. Bir diğer şekli ise geri kalmış bir bölgenin, devlet müdahalesi yoluyla kalkınma kutbu haline getirilmesidir (Taşcı vd, 2011: 19).

Kalkınma Kutupları Teorisi'nde hareket noktası, sürükleyici ya da motor olarak ifade edilen birimlerdir. Kutbun oluşması adına böyle bir birimin varlığına gereksinim duyulmaktadır. Burada sürükleyici birim, basit bir birim olarak büyük bir işletme olabileceği gibi çok sayıda birimin iç içe bulunması şeklinde kendini gösteren bir sanayi kümesi de olabilir. Ayrıca söz konusu sürükleyici birim, dengesiz kalkınmadaki öncü sektör ile de aynı anlamı taşımaktadır (Dinler, 2012: 382).

Türlü nedenlerle bir bölgenin ekonomisinde canlanma görülmesi, pozitif içsel ve dışsal ekonomilerin de etkisiyle bölgenin giderek kalabalıklaşmasına ve merkezileşerek bir kalkınma kutbu haline gelmesine yol açmaktadır. İlk etapta kalkınma kutbu haline gelen bölge, gelişim gösterirken çevre bölgelerin bu gelişime ayak uyduramayarak canlılığını yitirdiği gözlenmektedir. Ancak kalkınma kutbunun belirli bir gelişmişlik seviyesine ulaşmasının ardından ilk etapta gerileyen çevre bölgelerin de bu gelişmeden pay sahibi olmaları beklenmektedir (Dinler, 2012: 108). Diğer yandan kalkınma kutbu haline gelen bölgelerin büyümesi ve aşırı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

kalabalıklaşması sonucu sürdürülebilir büyüme ve kalkınma sorunlarına dikkat çekilerek aşırı kalabalıklaşma ve optimum kent büyüklüğü sorunları üzerine yoğunlaşan eleştiriler de bu süreç içerisinde gündeme taşınmıştır. Bu çerçevede pozitif dışsal ekonomilerin, zaman içerisinde negatif dışsal ekonomilere dönüşeceğine dair endişeler üzerinde de durulmaktadır.

4.6. Birikimli Nedensellik Teorisi

Birikimli Nedensellik Teorisi, Gunnar Myrdal'ın geliştirdiği bir yaklaşımdır. Bu çerçevede gelişmekte olan ulusların geri kalmışlıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Yaklaşım, iktisadi dengenin kendiliğinden sağlanarak mekansal farklılıkları azaltacağını ileri süren durağan (statik) denge kuramına karşı çıkmaktadır (Beyhan, 2007: 27). Birikimli nedensellik (Cumulative causation) kavramı, ilk defa kurumsal iktisadın öncülerinden olan Thorstein Veblen (Veblen, 1898) tarafından kullanılmıştır.

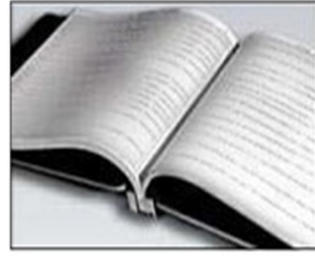
Myrdal'a göre gelişmiş bölgelerin geri kalmış bölgeler üzerinde yayılma etkisi (spread effect) olabileceği gibi püskürtme etkisi (backwash effect) de söz konusu olabilmektedir. Yayılma etkisi, gelişmiş bölgelerin geri kalmış bölgelerin ürününe bir piyasa oluşturduğu durumlarda görülmektedir. Püskürtme etkisi ise geri kalmış bölgeden, gelişmiş bölgeye işgücü

ve sermaye akışı olduğunda görülmektedir (Ildırrar, 2004: 58).

Myrdal'a göre sosyal yapıda belirli bir değişimdeki olası gelişim, aynı güçle karşılık veren bir başka değişime sebep olmayacaktır (Myrdal, 1957: 13). Dolayısıyla Myrdal'ın Birikimli Nedensellik adını verdiği bu süreçte, beklentilerin tersine bölgelerarasında bir kutuplaşma oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin birçok sektöründe modern nitelikte piyasaların olmadığı ve var olan geleneksel piyasaların etkin çalışmadığı yerlerde, kendi başına bırakılan piyasaların çoğunlukla belli yöndeki gelişmeleri desteklerken, belli yöndeki gelişmeleri de frenlediğine tanık olunmaktadır. Böylece bölgeler ve sektörler arasında dengesizlikler doğduğu ve bu dengesizliklerin kalıcı olabileceği görülmektedir (Öztürk, 2005: 16-17). Daha süratli bir büyüme hızının yakalanması için tüm bölgelerin bir arada kalkınması gerekmektedir (Hiç, 2001: 11).

Myrdal'a göre kalkınma, tamamen piyasa güçlerinin ellerine bırakıldığında verimlilik gücü ve geliri üstün olan bir ülke, üstünlüğünü arttırmaktayken diğer ülke, daha aşağı seviyelerde kalarak ya yerinde sayacak ya da durumu daha da kötüleşecektir (Myrdal, 1970: 279). Myrdal'ın görüşleri, baskın ekonomik teori olan Yerleşik İktisada karşı ve eleştireldir. Myrdal'a göre Birikimli Nedensellik kavramının disiplinler arası bir şekilde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

kalkınmaya uygulanması ve kamu politikası önerileri; uluslararası, bölgelerarası ve hatta ırklar arası eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir (Meardon, 2001: 49). Bununla birlikte Birikimli Nedensellik Teorisi, faktör hareketlerinin geri kalmış bölgeler için daha çok olumsuz etkiler doğururken gelişmiş bölgeler için olumlu etkileri olacağını ileri sürmektedir (İldıran, 2004: 60).

4.7. Keynesyen Bölgesel Kalkınma Teorisi

Literatürde Büyük Buhran olarak nitelenen 1929 Krizi sonrası kalkınma konusu, çoğu iktisatçının ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren Kalkınma İktisadına duyulan ilgi, bölgesel politikalar ve bölge kavramını yoğun olarak gündeme taşımıştır. Keynesyen düşüncelerden yola çıkan kalkınma iktisatçıları, devletin aktif rolünün önemini sadece genel ekonomideki kalkınma yönünden değil aynı zamanda bölgelerin ekonomik kalkınması açısından da ele almışlardır.

Kalkınma iktisatçılarının kullandıkları bölge kavramı, genel olarak kent kadar küçük veya ülke ya da kıta kadar büyük bir mekan parçasını ifade etmemesine karşın bu kavram, çoğunlukla bir ülkenin alt mekansal birimlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla 1950 ve 1960'lı yıllarda bölgesel kalkınma söylemindeki bölge

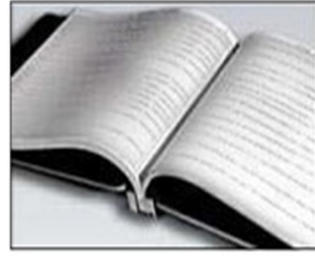
kavramından, bir ülkenin alt parçaları kastedilmektedir. Bu dönemde, Keynesyen refah devleti paradigmasına bağlı olarak ulus-devletin inisiyatifi doğrultusunda hem sanayileşmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerdeki bölgesel kalkınma politikalarının dengeli bir biçimde sürdürülmesi amaçlanmıştır (Çakmak ve Erden, 2004: 79).

Büyük Buhran sonrası Keynesyen temelli çok sayıda büyüme modeli ortaya konulmuştur. Bunlar arasında en çok ses getirenlerden birisi, R.F.Harrod (1939)¹ ve E.D.Domar'ın (1946)² büyüme modelidir. Harrod ve Domar tarafından ayrı ayrı geliştirilmesine rağmen felsefi olarak örtüştüğü için Harrod-Domar Modeli olarak bilinen söz konusu modelin belirleyici değişkenleri, tasarruflar ve yatırımlardır (Berber, 2011: 103-104). Harrod-Domar Modeli, iki önemli varsayım üzerine kurulmuştur. Bunlardan ilki, üretimin sermayeye bağlı olmasıdır. İkincisi, sermaye birikiminin gelire bağlı olmasıdır (Taban, 2010: 23-24). Bu modelde ulusal gelirin belirlenmesi noktasında ekonomik büyüme, yatırımların miktarına ve yatırımların miktarı ise tasarrufların düzeyine bağlıdır. Harrod-Domar modeli çerçevesinde ekonomiler,

¹Ayrıntılı bilgi için bkz. **Harrod, R.F. (1939)**. An essay in dynamic theory. Economic Journal, 49, 14-33.

²Ayrıntılı bilgi için bkz. **Domar, E.D. (1946)**. Capital expansion, rate of growth, and employment. Econometrica, 14, 137-147.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

gelirden tasarruf yapıp yatırıma dönüştürüldüğü ölçüde büyüyeceklerdir. Bu noktada yatırımlardan elde edilecek ek hasıla, kritik öneme sahiptir (Dolun ve Atik, 2006: 8).

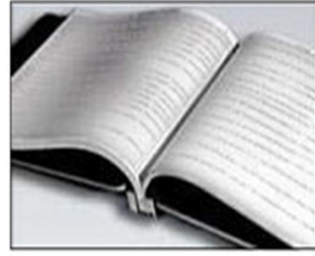
Keynesyen Bölgesel Kalkınma Teorisi genel hatlarıyla ele alındığında, ulusal kalkınma hamlelerinin ülke içindeki bölgelerde farklı gelişmişlik düzeyleri doğurması; zaman içinde kamu yönetimlerini farklı arayışlara sevk etmiştir. Bu bağlamda, 1960'lı yıllardan itibaren bölgesel kalkınmaya yönelik Keynesyen politikaların geliştirilmeye başlandığı görülmektedir. Bu politikalar Keynesyen çerçevede merkezi hükümetin inisiyatifinde geliştirilen politikalarıdır. Temel hedefler, bölge dışından imalat sanayi yatırımıyla yabancı sermaye yatırımı çekmek ve ağır altyapı yatırımları ile bölgeyi geliştirmektir. Bu amaçla büyük hibeler verilmekte, vergi istisnaları sağlanmakta ya da üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla teşvikler uygulanmaktaydı. Ancak bu politikaların başarısı, merkezi hükümetin sahip olduğu bütçe gücü ile birebir ilişkilidir. Bu yüzden de özellikle 1970 sonrasında yaşanan krizlerle zayıflayan bütçe yapılarıyla Keynesyen bölgesel kalkınma politikaları, süreklilik sağlayamaz hale gelmişti. 1980 öncesi bölgesel kalkınma politikalarında temel amacın istihdamı artırmak ve bölgesel geliri yükseltmek olarak belirlenmesi, verimlilik kaygısının tamamen arka plana itilmesiyle

sonuçlanmıştır (Atak, 2011: 9). Böylece 1950'lerden sonra Kalkınma İktisadının popüler olduğu dönemden 1980'lere kadar Keynesyen temelli bölgesel kalkınma hamleleri; bölgesel ekonomik farklılıklara çözüm sunamayan, tersine sürekli kamusal desteğe ihtiyaç duyan yerel ekonomilerin mimarı olmuştur.

Küreselleşme ve ulus-devlet paradigmasının aşınması sonucu ulusal kalkınma paradigması yerine küresel entegrasyon paradigmasının egemen olması, yönetim anlayışından yönetişime geçilmesi, bireylerin kamu öznesi olma taleplerinin ortaya çıkması gibi gelişmeler; bölgesel kalkınma anlayışında yeni eğilimleri de beraberinde getirmiştir.

4.8. Neo-klasik Bölgesel Kalkınma Teorisi

Neo-klasik Bölgesel Kalkınma Teorisi'ne göre devlet müdahalesi, kalkınmayı engelleyen bir olgudur. Kalkınma için devlet, ekonomideki aktivist rolünden vazgeçerek piyasayı kendi iç dinamiklerinin işleyişine bırakmalıdır. Nitekim devlet ve bürokrasi, özel sektörün gelişimini zora sokmaktadır. Bu teorinin bir başka özelliği de, küreselleşmeye olumlu yaklaşmasıdır. Gelişmekte olan ülkeler dünya ekonomisine entegre olabildiği takdirde dışa açık serbest ekonomik yapı ile kalkınma hamlesi, daha kolay bir süreç haline gelecektir. Devlet müdahalesinin en aza indirildiği ortamda

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

rasyonel davranan iktisadi birimlerin kararları, piyasayı etkinleştirecektir (Dolun ve Atik, 2006: 10-11).

Robert M. Solow (1956)³ tarafından geliştirilen Neo-klasik Büyüme Modeli'nde "kısa vadede kişi başına düşen gelirdeki artış, sermaye birikimi ve teknolojik gelişmeye bağlıdır. Sermayenin getirisinin azalan olması, bir başka deyişle sermaye miktarı arttıkça sermayenin üretime olan katkısının azalıyor olması, uzun vadede büyümenin ancak teknolojik gelişme ile olacağı anlamına gelir." Solow modelinde teknolojik gelişme dış kaynaktır, dolayısıyla bu model uzun dönemde kişi başına düşen gelir artışlarını açıklamaya çalışmamaktadır. Teknolojik gelişmenin dışsal olarak ele alınması ve her bölgenin aynı teknolojik büyüme hızına sahip olduğu varsayımı, bölgelerarasında görülen farkların geçici olması anlamına gelmektedir. Model uzun dönemde bütün bölgelerde kişi başına gelir seviyelerinin eşitlenmesini öngörmektedir (TÜSİAD, 2008: 19-20).

Neo-klasik görüşün zaafı ise küresel rekabete hazır olmayan yerel ekonomilerin başarısızlığa mahkumiyetiydi. Mekandan bağımsızlaşan, üretim ve dağıtım konusunda küresel piyasalardan uzak kalan yerel bölgeler, marjinal bir kimliğe bürünmekteydi. Nitekim içsel büyüme

modelleri, bazı neo-klasik varsayımlara karşı çıkmaktadır.

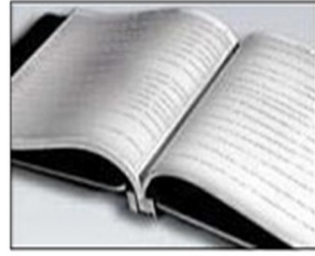
4.9. Merkez-Çevre Teorisi

Merkez – Çevre Teorisi, John Friedmann'ın (1966)⁴Neo-klasik Bölgesel Kalkınma Teorisi'ne alternatif olarak geliştirdiği bir teori olup merkez ve çevre arasındaki özerklik-bağımlılık ilişkisine dayanmaktadır (Çolak, 2009: 13). Friedmann'a göre merkezin özellikleri arasında teknolojik gelişim, kapital oluşumu, yüksek nüfus artışı ve gelir seviyesinin yüksek oluşu yer almaktadır. Bu teoride rol oynayan en önemli faktör ise yeniliklerdir. Yeniliklerin merkezden çevreye yayılması, devlet kurumları ve özel teşebbüsler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Teorinin işlerlik kazanması da yeniliklerin merkezden çevreye yayılması yoluyla sağlanmaktadır (Gündüz, 2006: 23).

Bölgelerin ikiye ayrılmışlığını varsayan Merkez – Çevre Teorisi, ekonomi teorileri arasında popüler bir konuma sahiptir. Merkez bölge; sermaye, bilgi potansiyeli, yüksek kültürel standartları ve otoritesiyle çevre bölgeleri sadece teknolojik değil aynı zamanda politik ve kültürel bağlamda etkisi altına almaktadır. Çevre bölgeler; hiyerarşik olarak teknolojik, ekonomik, politik, kültürel ve hizmet koşulları

³Ayrıntılı bilgi için bkz. **Solow, R.M. (1956)**. A Contribution to the theory of economic growth. Quarterly Journal of Economics, 70(1), 65-94.

⁴Ayrıntılı bilgi için bkz. **Friedmann, J. (1966)**. Regional Development Policy: A Case Study of Venezuela. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

bakımından merkez bölgeye bağımlılık içerisindedir (Wysocka, 2009: 78).

John Friedmann tarafından ileri sürülen bu yaklaşım, kalkınmadaki dengesizlikte rol oynayan esas faktör olarak merkez bölge tarafından kontrol edilen kültürel ve teknolojik yeniliğin sürüp gitmesini görmektedir. Merkez bölgeler, büyük ölçüde değişim potansiyeline sahip ekonomik merkezler olarak tanımlanmaktadır ve güçlü etkiye sahip yerlerde bulunmaktadır. Kalkınma, bu bölgelerde yenilikçi bir süreç olarak ele alınmakta ve üretim, en rekabetçi girişimler ile sağlanmaktadır. Merkez bölgeler, büyük metropoliten alanları parsellemekte ve çevre bölgeler üzerinde egemenlik kurmaktadır (Wysocka, 2009: 79). Friedmann'a göre merkez-çevre ilişkisi, kaynakların çevreden merkeze doğru aktığı ve çevrenin kalkınma şeklinin merkez tarafından belirlendiği sömürgeci bir sistemdir. Friedmann, merkez-çevre ilişkisindeki bu sömürgeci yapının ulaşımdaki gelişmeler, piyasa genişlemesi ve yeni kaynakların keşfedilmesiyle sona ereceğini ve bunun da orta büyüklükteki şehirlerin yapılanmasına yol açacağını ileri sürmüştür (Çolak, 2009: 13).

Friedmann'ın düşüncelerini izleyenler, merkezlerin oluşum sürecini tartışmayı sürdürmüşlerdir. Onlar bu sürecin dinamik bir yapıya sahip olduğuna inanmaktadır. Çünkü, bu süreç inovatif eğilimler (yeni teknoloji ve sanayi alanları) tarafından

belirlenmektedir. Ayrıca uygun koşullar altında çevre bölgeler, ekonomi merkezinin özelliklerini aşamalı bir şekilde almaktadır ve değişim geçiren yarı çevresel bir karakter kazanabilmektedir (Wysocka, 2009: 79).

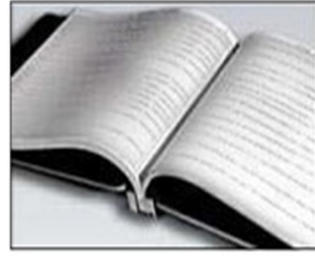
4.10. İçsel Bölgesel Kalkınma Teorisi

Neo-klasik ve Keynesyen bölgesel politikaların krize girdiği 1980'lerde içten kalkınmaya yönelik yerel ve bölgesel ekonomik kalkınma girişimleri gündeme gelmeye başlamıştır (Eceral, 2005: 97). Bölgesel kalkınmaya yönelik yereli ve bölgeyi esas alan, rekabetçi üstünlük için yerel dinamikleri vurgulayan ve içsel potansiyelin önemine vurgu yapan görüşler yankı bulmaya başlamıştır.

Kalkınma sürecinin içselleşmesi, içsel bölgesel kalkınma yaklaşımını gündeme getirmiştir. İçsel Bölgesel Kalkınma Teorisi'nin asıl amacı; "bölgelerin kendi öz kaynaklarına dayanarak bölgesel refah yaratıcı mekanizmaları ortaya çıkarmak, bölgelerin kendi kalkınma süreçlerine egemen olmalarını ve bu sürecin öznelere durumuna gelmelerini sağlamak olmuştur." (Çakmak ve Erden, 2004: 82). Kalkınmanın içselleşmesi sürecinin gerçekleşmesi adına üç mekanizmanın çalışması gerektiği ifade edilmiştir (Maillat, 1997: 7):

— Bölgesel birimlerin ve bu birimler arasındaki karşılıklı etkileşimin tetiklediği yenilikçi mekanizma,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

- Sistemin federatif yeteneğini güçlendirme süreci olarak kolektif kimlik değerlerini, ortak aklı, işbirliği ve dayanışmayı sağlayan ve bu noktada kalkınmanın içselleşmesi sürecini besleyen kültürel entegrasyon mekanizması,
- Bölgesel kalkınmanın kendi kendini besleyen sürece girebilmesi için gerekli yeniden üretim mekanizması.

İçsel büyüme modellerinin Neo-klasik teoriden farklılık taşıyan varsayımları, şu şekilde sıralanabilir (Taban, 2010: 37-38):

- Sermayenin artan getirisinin olduğu,
- Eksik rekabet piyasalarının varlığı,
- Dışsallıklar ve taşmalar,
- Teknolojik gelişmenin içsel faktör olarak yer alması,
- Sermaye kavramının bilgi ve beşeri sermayeyi de kapsayacak boyutta genişletilmesi,
- Sosyal altyapının büyüme sürecinde önemli bir faktör olması.

Neo-klasik çerçevede ekonomik büyümeyi Solow, sistemin dışında belirlenen faktörlerle açıklamaktaydı. Bu yaklaşımın yerini, iktisadi büyümeyi etkileyen tüm faktörlerin (bilgi, beşeri sermaye, Ar-Ge, teknolojik gelişmeler, finansal yenilikler, devletin yeni rolü ve piyasa yapıları gibi...) sistemin kendi içinde olduğunu öne süren yaklaşımlar almıştır. Bu konudaki yeni araştırmaların öncülüğü, Paul M.Romer ve Robert E.Lucas tarafından yapılmıştır.

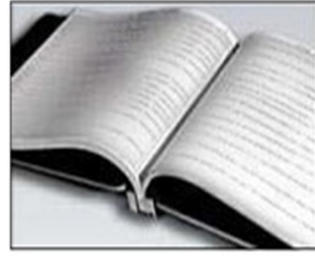
Yapılan çalışmalar, büyük ölçüde 1972 yılı Nobel Ekonomi Ödülü sahibi olan Kenneth J.Arrow'un yaparak öğrenme kavramına dayanmaktadır (Taban, 2010: 36-37). Arrow'a göre öğrenme, deneyim sonucu kazanılan bir üründür. Öğrenme, bir problemi çözme teşebbüsü sırasında ve bir eylem ya da faaliyet sırasında ortaya çıkmaktadır (Arrow, 1962: 155).

Lucas, Neo-klasik Modeli iki temel çerçevede eleştirmektedir. İlki, ülkeler genelinde gözlenen farklılığı saptamadaki yetersizliğidir. İkincisi ise neo-klasik teorinin güçlü varsayımlarının aksine uluslararası ticaretin, emek-sermaye oranları ve faktör fiyatlarını eşitleyen hızlı bir eğilimi tetiklememiş olmasıdır. Lucas, büyümenin tetikleyicisi olarak beşeri sermayeyi çok önemli görmektedir (Lucas, 1988: 17).

Romer'e göre düşük seviyedeki beşeri sermaye, kapalı bir ekonomisi olan az gelişmiş ekonomilerde büyümenin neden gözlenemediğini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Romer modelinin en dikkat çekici çıkarımı, toplam beşeri sermaye stoğuna daha çok sahip olan ekonomilerde daha hızlı bir büyüme görüleceğidir (Romer, 1990: 99).

İçsel büyüme modellerinde sermaye birikiminin fiziki sermayenin yanında beşeri sermayeyi de içermesi, sermaye başına düşen gelirden artış meydana getirmesi sebebiyle büyük önem arz

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

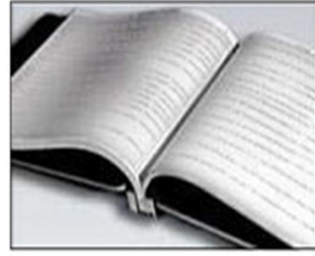
etmektedir. Buradan yola çıkılarak Neo-klasik Teori'deki sermayenin azalan olduğu varsayımının terk edilmesi, önemli bir gelişmedir. Ayrıca içsel değişkenler, modelde dışsallık sağlayarak marjinal verimliliklerin düşmesini engellemektedir. Yani içsel değişkenler, dışsallık sağlayarak verimlilik artışına sebep olurlar. Söz konusu bir başka önemli ayırt edici özellik, eksik rekabet piyasalarının varlığıdır. Çünkü iktisadi yaşamda tam rekabet koşullarına yer yoktur. Piyasalar, optimalin altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Teknolojik gelişme, bilgi birikimi ve beşeri sermaye; İçsel Büyüme Modeli'nin temel yapı taşlarıdır. Bu anlamda modelin işleme için sosyal altyapıya önem verilerek Ar-Ge harcamalarının teşviki, eğitim, sağlık ve diğer altyapı yatırımları hassasiyetle inşa edilmelidir (Taban, 2010: 38-39).

4.11. Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı

Ekonomik faaliyetlerin yerleşim yeri olarak belirli bölgelerde yoğunlaşması ve söz konusu bölgelerde coğrafi örgütlenmelerin oluşması, iktisatçıların açıklık getirmesi gereken önemli bir konudur. Buradan hareketle ekonomik coğrafya, ekonomik faaliyetlerin yerleşim yeri olarak neden belirli bölgelere yığıldığı ve buralarda örgütlendiği sorusuna cevap bulmaya çalışan bir uzmanlık alanıdır. 1990'larda Paul Krugman'ın öncülüğünde ortaya atılan ve artan getiriler ile eksik

rekabet modellerini kullanarak ekonominin mekansal özelliklerini dikkate alan yaklaşıma ise yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı adı verilmektedir (Kum, 2011: 237). Yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı, çağdaş ekonominin en heyecan verici alanlarından biri olarak ortaya çıkmıştır (Fujita, 2010: 24). Günümüzde çoğu ekonomik faaliyetin belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerdeki nüfusun metropollerde toplanması, hem bankacılık ve benzeri hizmet endüstrilerinin buralarda yoğunluk kazanması hem de bu bölgelerin önemli bir ticaret merkezi haline gelmesi sonucunu doğurmaktadır. Ekonomik coğrafya yaklaşımı da ekonomik faaliyetlerin bu coğrafi dağılımını sorgulamaktadır.

Ekonomik faaliyetlerin az sayıda yerde yığılmasının altında yatan ekonomik açıklama, özünde birbirine zıt iki kuvvetin karşılıklı etkileşimine dayanmaktadır. Bu zıt kuvvetler ise merkezci (yığılma) kuvvetleri ile merkez-kaç (dağılma) kuvvetleridir (Küçüker, 2000: 1). Eğer önsel ve gerisel bağlantılar, tarımdaki işgücünün yani çiftçinin serbest dolaşımının olmamasıyla ortaya çıkan merkez-kaç kuvvetinin üstesinden gelebilecek kadar güçlüyse bu durumda, imalat sektöründeki tüm üretimin tek bir bölgede yoğunlaştığı görülecektir (Fujita, 2010: 25). Emek havuzu, firmalar arası ileri ve geri bağlantılar ve teknoloji dışsallıkları olarak belirtilen merkezci

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

kuvvetler, iktisat literatüründe Marshallgil dışsallıklar olarak tanımlanmaktadır. Marshall'ın sözünü ettiği bu kuvvetler, ekonomik faaliyetlerin belli mekânlarda bir araya gelip yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Coğrafi örüntünün niteliğini belirleyen diğer kuvvet, merkez-kaç kuvvetler ise hareketsiz üretim faktörleri, piyasadan yayılan güçler ve negatif dışsallıkları kapsamaktadır (Ekinci ve Ersungur, 2013: 207).

Yeni ekonomik coğrafyanın başlıca temel katkısı; mekansal ekonomik kalkınma analizinin geleneğinden elde edilen yığılma, uzmanlaşma, kentleşme, merkez ve çevrenin oluşumu, belli modellerin birikimli olarak güçlenmesi gibi bilgileri kullanmak ve bu süreçten geçen modelleri tutarlı bir çerçeve içerisinde mikro temellerle geliştirmektir. Ekonomi ve coğrafya alanında literatürde var olan çoğu görüşle bağlantılı olmasına karşın yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı, önceki çalışmaların aynısı değildir. Ticari maliyetler, faktör hareketliliği, ürün çeşitliliği ve ölçek ekonomilerine dayanan mikro temeller, faktör kararlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan mekan ekonomisinin gelişmesine yol açmıştır (Storper, 2011: 11).

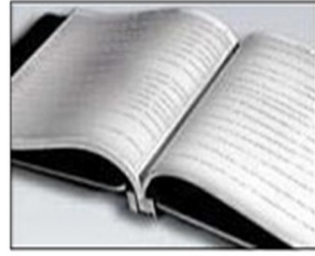
Ekonomik faaliyetlerin belirli coğrafi alanlarda yığılmasını detaylı olarak ilk kez tanımlayan isim, Alfred Marshall'dır. Marshall, belirli bölgelerde yoğunlaşan ekonomileri dışsal ekonomiler olarak

algılasa da, bu kavram yerine yerelleşmiş ekonomiler kavramını kullanmıştır. Marshallgil dışsal ekonomiler bağlamında firmaların mekansal yoğunlaşmayı kârlı bulup belirli bir alanda yığılmalarının nedenleri; toplu üretim (kitle üretimi), ileri derecede uzmanlaşmış işgücü havuzunun varlığı, uzmanlaşmış girdi hizmeti sağlayan firmalar, taşıma olanaklarını da içeren modern altyapının bulunması şeklinde özetlenebilir (Seyfeddinoğlu ve Ayoğlu, 2007: 171-172).

Önceleri belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaşma görülmesi, söz konusu bölgelerin nehirler ve limanlar gibi ulaşımı kolaylaştıran doğal kaynaklara sahip olmasıyla ilişkilendirilmekteydi. Böylece, ticarete diğer bölgelere karşı bir üstünlük sağlanmaktaydı. Bugünün dünyasında ise ekonominin merkezi olmak için bölgelerin doğal kaynaklara sahip olması yeterli görülmemektedir. Yeni ekonomik coğrafya yaklaşımına göre ekonomik faaliyetlerin bir bölgede kümelenmesi; ölçeğin artan getirisine, ulaşım maliyetlerine, firma ile tedarikçi ve firma ile tüketici arasındaki etkileşime göre şekillenmektedir (Schmutzler, 1999: 356).

Yeni ekonomik coğrafyaya ilişkin modeller, 3 alt gruba ayrılmaktadır (Fujita, 2010: 24):

- 1) Bölgesel Modeller: Ekonomi, bir dizi farklı bölgelere ayrılmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

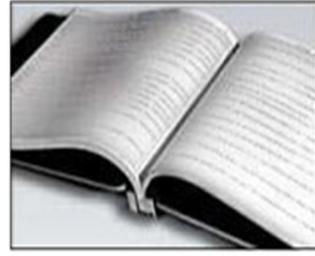
- 2) Uluslararası Modeller: Ekonomi, bir dizi farklı ülkelerden oluşmaktadır.
- 3) Kent-sistem Modelleri: Ekonomi, şehrin sistemi ve hinterlandından oluşmaktadır.

Krugman'a göre merkez-çevre modelinin ortaya çıkışı; ulaşım maliyetlerine, ölçek ekonomilerine ve imalatın ulusal gelir içindeki payına dayanmaktadır (Krugman, 1991: 483). Ulaşım maliyetleri, ölçek ekonomileri ve tarım dışı malların harcamadaki payını baz alan kimi göstergeler, kritik bir eşiği geçtiği zaman nüfus yoğunlaşmaya ve bölgeler ayrışmaya başlamaktadır. Bu süreç, kendini besleyerek devam edecektir (Krugman, 1991: 487). Merkez-çevre modeli, yeni ekonomik coğrafya için başlangıçtaki temel esasları ortaya koyan bir çerçeve sunmaktadır. Merkez-çevre modelinde iki bölge, iki sektör (tarım ve imalat) ve iki tür işgücü (çiftçiler ve işçiler) yer almaktadır. Söz konusu ikili yapı, Krugman (1991) tarafından 2*2*2 şeklinde gösterilmiştir (Fujita ve Krugman, 2004: 144-145).

Krugman; merkez-çevre modelinin ortaya çıkışını sağlayan dışsallıkların, pür teknolojik dışsallıklardan ziyade arz ya da taleple bağlantılı olan parasal dışsallıklar olduğu varsayımını benimsemektedir. Rekabetçi genel dengede para ile ölçülen dışsallıklar, refah için önemli görülmemesine rağmen özellikle 1980'ler sonrası eksik rekabet ve artan getiri koşullarında parasal dışsallıklar konusu,

bilinen önemli bir mesele haline gelmiştir (Krugman, 1991: 485). Ayrıca artan getirilerin varlığı, eksik rekabet piyasasının da geçerli olduğunu göstermektedir (Arıcıoğlu, 2011: 31).

Genel hatlarıyla yeni ekonomik coğrafya modellemesinin temel özelliklerini ortaya koymak mümkündür. Model, merkez ve çevre olmak üzere iki bölgeyi bir yapı içermektedir. Çevre bölge; sabit ölçek getirisine sahip, tam rekabetçi piyasada çalışan ve serbestçe ürünün ticaretini yapabilen (tarımsal) özelliklere sahiptir. Merkez bölge ise artan ölçek getirisine sahip, eksik rekabetçi piyasada çalışan ve ürününün ticareti serbest olmayan (imalat sanayi) özelliklere sahiptir. İki bölgeden oluştuğu varsayılan iki sektörlü bu ekonomide temel olan, imalat sanayindeki firmaların bölgelerarası dağılımıdır. Çünkü büyüme, bu sektördeki gelişmelerin neticesinde olmaktadır (TÜSİAD, 2008: 28). Ekonomik büyüme, imalat sektöründeki gelişme yoluyla sağlandığı için Krugman'ın (1991) modelinin temelinde imalat sektöründeki firmaların bölgelerarası dağılımı yer almaktadır. Modele göre ticaretin serbestleşmesiyle iç pazar etkisi artacaktır. İmalat sanayinde yeni bir firmanın üretime katılması üretimi arttıracak, ücretlerin yükselmesi ve maliyetlerin artması ise sektörü daraltacaktır. Diğer yandan, artan ücretlerin bu sektörün ürünlerine olan talebi arttırması ise imalat sektörünü genişletebilecektir. İmalat sektörünün

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

nereye yerleşeceği, bu zıt etkilerin hangisinin üstün olacağına bağlıdır (Kum, 2011: 251). Bu zıt etkilerden ikincisinin güçlü çıkması sonucu, imalat sanayi serbest kalacak ve nereye yerleşeceği belirsizlik taşıyacaktır.

Yeni ekonomik coğrafya çerçevesinde Merkez-Çevre modelini ortaya atan Krugman (1991), Dixit-Stiglitz (1977)⁵ in monopolcü rekabet modeli şartlarında farklılaştırılmış ürünleri artan getiri ile üreten firmaları göz önüne almış, söz konusu üretim yapısında ticaret, yığılma ve uzmanlaşmayı açıklamıştır (Ekinci ve Ersungur, 2013: 222).

Krugman (1991) çalışmasının sonunda ifade ettiği üzere model, merkez-çevre konusunda aşırı basitleştirilerek ele alınmıştır ve belirli endüstrilerin yerleşim yeri hakkında hiç bir şey söylememektedir. Dolayısıyla Krugman, bu çalışmanın bölgesel iktisat ve ekonomik coğrafya araştırmalarını canlandırarak tetikleyeceğini umut etmiştir (Krugman, 1991: 498). Nitekim Krugman'ın beklentileri, boşa çıkmamıştır.

Krugman çalışmasında (1991), artan ölçek ekonomilerinin var olduğu koşullarda emeğin serbest dolaşımı ve ticari maliyetler arasındaki etkileşim sonucu

üretimin belirli bölgelerde yoğunlaştığını göstermiştir. Venables (1996)⁶ ise çalışmasında, emeğin hareketsiz olması durumunda bile belli bir yerde yığılmanın olabileceğini göstermiştir (Ekinci ve Ersungur, 2013: 211). Temelde yeni ekonomik coğrafya metodolojik bireyselliğe, tam bilgiye, birey için fayda maksimizasyonuna, firma için kâr maksimizasyonuna dayanan açıklamaları kullanarak “Ortodoks Ekonomi”nin kavramlarını devam ettirmektedir. Fakat Neo-klasik teorilerinin genel bakış açısı olan ölçeğe göre sabit getiri ve tam rekabet kavramlarını esneten yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı, ölçeğe göre artan getiri ve eksik rekabeti modellerine eklemiştir (Ekinci ve Ersungur, 2013: 222). Bu yönüyle yeni ekonomik coğrafyanın, Neo-klasik görüşten daha geniş bir bakış açısı sunduğu söylenebilir.

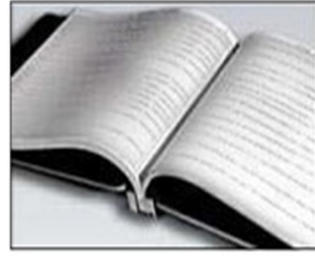
4.12. Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı

Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı, yerel kaynakların harekete geçirilmesi üzerine kurulu bir çözüm önerisi sunmaktadır (Amin, 1999: 375). Bu bağlamda, yerel ekonomilerin geliştirilmesi yönünde birçok kavram gündeme taşınmıştır. Girişimci kent gelişimleri, öğrenen bölgeler (Erkut ve Gönül, 2010: 381), Ar-Ge, yenilikçilik ve ağ tabanlı yönetim bunlar arasındadır.

⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. **Dixit, Avinash K. and Stiglitz, Joseph E. (1977)**. Monopolistic competition and optimum product diversity. The American Economic Review, 67(3), 297-308.

⁶Ayrıntılı bilgi için bkz. **Venables, A.J. (1996)**. Equilibrium locations of vertically linked industries. International Economic Review, 37(2), 341-359.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

Söz konusu yönetim, hiyerarşik kurumsal yapıyı içeren yönetim kavramının aksine heterarşik bir kurumsal düzene işaret eden ve bölge tabanında yayılan bir ilişkiler ağına karşılık gelmektedir (Webb ve Collis, 2000: 858).

Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımında "bölgelerin uluslararası piyasaya eklenme çabalarında yalnızca piyasaya dayanılmasının yetersizlikleri ortaya çıkarılmış ve bölgesel iktisadi gelişmeyi destekleme sürecinde devletin rolü yeniden değerlendirilmiştir." Ancak devlete biçilen rol, 1950 ve 1960'ların bölgesel kalkınma yaklaşımlarından farklılık göstermektedir (Çakmak ve Erden, 2004: 83). Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı, devlet güdümünde ya da devlet güdümünden tamamen bağımsız bir kalkınma modeli yerine bölgesel ve yerel girişimleri dikkate alan karma bir kalkınma anlayışına dayanmaktadır.

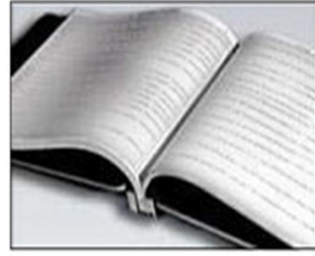
Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımında "1990'lı yıllardan itibaren küreselleşmenin dayattığı problemlere göğüs gerilebilmesi, piyasa sisteminin işleyebilmesi ve korunabilmesi için düzenleyici bir kurum olarak devletin varlığının gerekli olduğu öne sürülmüştür." Bu bağlamda devlet, Keynesyen refah devleti anlayışından uzak bir görüntü sergileyerek yerel ekonomiye, küresel ekonominin taleplerine cevap verecek bir nitelik kazandırma görevini üstlenmiştir. Devlete atfedilen bu yükümlülük, düzenleyici ve bir noktaya kadar

destekleyici olmaktan ibarettir (Çakmak ve Erden, 2004: 84).

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Post-Washington Uzlaşması'yla birlikte başlayan reregülasyon politikaları sonucunda piyasa dostu devlet anlayışına geçilmiştir. Söz konusu anlayışa göre, piyasa dostu devlet bağlamında hükümetler ile piyasalar arasında ikame ilişkisinden çok tamamlayıcılık ilişkisi ön plana çıkmıştır. Bu süreçte hükümetler, piyasaların gelişmesi için gerekli kurumsal altyapıyı düzenlemekle görevli hale gelmiştir. Bundan dolayı devletin ekonomi de üstlendiği rol, belirleyicilik işlevinden düzenleyicilik işlevine doğru kaymıştır (Deviren ve Atasever, 2011: 9). Günümüzde devlet, ekonomik etkinliği hedefleyen idari mekanizmalar yoluyla teknolojik gelişmeyi ve yenilikçilik kapasitesinin artırılmasını amaç edinmiştir. Nitekim bölgesel kalkınma ajansları, bu yönde atılmış önemli adımlardan biri olarak kendini göstermektedir.

5. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Ekonomik olarak geri kalmış bölgeler ile refah seviyesi yüksek bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için uygulanan politikalar, bölgesel kalkınma politikası olarak adlandırılmaktadır (Günaydın, 2013: 76). Bölgesel kalkınma politikalarının ortaya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

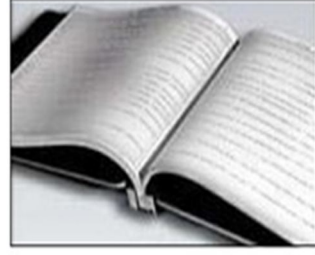
<http://www.akademikbakis.org>

çıkışı, 19.yüzyıla kadar uzanmaktadır. Diğer bir deyişle çıkış noktası, Klasik Ekol'e dayanmaktadır. Ancak 19. yüzyıldan 1929 Büyük Ekonomik Buhranı'na kadar geçen süreçte çoğu devlet, ulus-devlet anlayışını benimsediğinden bölge olgusunu ve bölgesel kalkınmayı ulusal birliğe bir tehdit unsuru şeklinde algılamış ve arka plana itmişlerdir (Yılmaz, 2011: 29). 19. yüzyılın ulus devleti, bölge olgusuna çekinceyle yaklaşarak ulusal birlik ve beraberliği aşındırabilecek bir etmen olarak sürekli kaygı duymuştur (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 84). Bölgesel kalkınma politikalarının uygulanmaya başlamasında 1929 Ekonomik Buhranı'nın yol açtığı dengesizlikleri ve yoksulluğu azaltma düşüncesi önemli bir yer tutmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu toplumsal yıkımlar ve bölgelerarası ekonomik gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için uygulanan politikalar, bölgesel kalkınma anlayışının yerleşmesine ve bu yönde yeni politik uygulamaların geliştirilmesine neden olmuştur (Günaydın, 2013: 76). Ülkelerin, kalkınma politikalarında bir araç olarak bölgelerden yararlanabileceği gündeme gelmiştir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 84).

Bölgesel kalkınma politikalarının tarihsel seyrine bakıldığında 1929 Ekonomik Buhranı'ndan 1973 Petrol Krizi'ne kadar geçen dönem, Keynesyen temelli Geleneksel Kalkınma Yaklaşımı'nın bölgesel kalkınmada egemen politika

olduğu görülmektedir. 1973 Petrol Krizi sonrasında gelindiğinde geleneksel bölgesel kalkınma politikaları, yeni açılımlar karşısında yetersiz görülerek gözden düşmüştür (Yılmaz, 2011: 29).

Tarihsel süreç içerisinde bölgesel kalkınma politikalarının ekonomik konjonktürden bağımsız olmadığı görülmektedir. Ekonomik bunalımlar ve küreselleşme, ekonomi politikaları ile beraber bölgesel kalkınma politikalarının da şekillenmesinde en önemli unsurlar olmuştur. Küreselleşme, diğer bütün ekonomik gelişmelerde olduğu gibi bölgesel kalkınma politikalarının da şekillenmesinde baş faktör olmuştur. Artık bölge kavramı, ulus-devlet bütünlüğünden sıyrılarak yeni bir boyut kazanmıştır (Günaydın, 2013: 76-77). Bölgesel kalkınma politikalarının temel amacı, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltarak genellikle büyük kentlere doğru aşırı bir şekilde göç veren kırsal alanlardaki asgari yaşam standartlarını geliştirmektir. Böylece bölgesel kalkınmayla, bölgelerin gerek ülke içinde gerekse de ülke dışında rekabet edebilirliklerini arttırmak suretiyle ulusal refahın ülke geneline dengeli bir şekilde yayılması amaçlanmaktadır (Sevinç, 2011: 36). Bu bağlamda özellikle 1980'lerden itibaren yeni politik yaklaşımlar geliştirilmektedir. Nitekim yeni bölgesel kalkınma politikaları, yeni bölgeselcilik çerçevesinde şekillenmektedir. Günümüzde bölgesel kalkınma politikaları,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

bölge dinamiklerinin hayata geçirilmesiyle doğrudan ilişkili hale gelmiştir.

5.1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikaları

Bölgesel kalkınma politikalarının hatırı sayılır bir öneme kavuşması, 1929 Büyük Buhranı sonrasında rastlamaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kalkınma iktisadının popüler olmasıyla geleneksel ekonomik anlayış olan Keynesyen politikalar, yoğun olarak uygulanmıştır. Bu çerçevede bölgesel kalkınma politikaları, ulusal kalkınmanın ayrılmaz parçaları olarak algılanmıştır (Yılmaz, 2011: 30).

1950'li yıllardan 1970'lere kadar geçen döneme damgasını vuran korumacı ve müdahaleci iktisat politikaları, bölgelere yönelik planlı bir müdahale anlayışını esas almaktadır. Bu politikaların amacı, ulusal ve bölgesel ölçekte dengeli ve sürdürülebilir bir pozitif büyüme gerçekleştirebilmek ve geri kalmış bölgelerin refah seviyesini yükseltmektir (Çakmak ve Erden, 2004: 80).

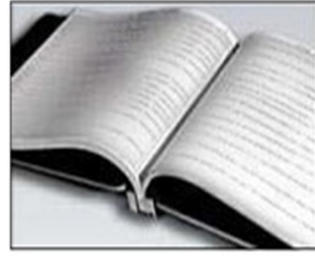
1970'lere -Petrol Krizi ve stagflasyon olgusuna- kadar etkisini sürdüren Geleneksel Bölgesel Politikalarda öne çıkan özellik, bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında ve bölgesel istikrarın sağlanmasında yerel idarelerden çok merkezi yönetime iş düşmesidir. Özetle bu süreç, Keynesyen yaklaşımın bölgesel bazda uygulanmasıdır (Tiftikçigil, 2008: 327).

Ulus-devlet paradigması, yerel aktörlerin karar alma sürecine dahil edildiği çok katmanlı bir yönetim yerine merkezi planlamayı tercih eden bir yaklaşımdır. Dolayısıyla bu dönemde, bölgelerin özgün yapısını ihmal eden standart bir merkezi planlama anlayışının benimsenmiş olduğu söylenebilir.

5.2. Yeni Bölgeselcilik Çerçevesinde Bölgesel Kalkınma Politikaları

Hem az gelişmiş bölgelerin kalkınma hususunda beklentilerini karşılayamaması ve bölgesel dengesizliğin artış göstermesi hem de 1970'lerde baş gösteren krize karşı Keynesyen reçetelerin çözüm önerisi sunamaması ve stagflasyon olgusu karşısında çaresiz kalması, kalkınma iktisadı ve merkezi planlamanın gözden düşmesine yol açmıştır (Soyak, 2003: 171). 1970'lerden sonra küreselleşmenin her anlamda kendini hissettirdiği dünyamızda ülkelerin uluslararası arenadaki konumunu rekabet, girişimcilik, yenilik ve bilginin belirlediği bir sürece girilmiştir. Bu çerçevede Yeni Bölgesel Kalkınma Politikası oluşturma çabaları da hız kazanmıştır (Tiftikçigil, 2008: 323). Bu kapsamda 1970-1990'lı yıllar, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların, serbest piyasa düzenini sağlamak adına devlet müdahalesini minimum düzeye indirgeyen politikaları dikte ettiği bir dönem olmuştur.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

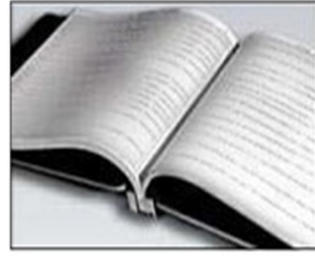
Küreselleşme sürecinin ilerlemesiyle birlikte serbest piyasa ekonomisi ve dünyayı tek bir pazara indirgeyen neo-liberal tezler; özelleştirme ve deregülasyon gibi liberal politikalar yoluyla devletin iktisadi gücünü zayıflatmış ve zaman içinde ulusal iktisat politikası araçlarının ulus devletin elinden alınıp, ulus ötesi kurumlara aktarılmasında etkili olmuştur. Bu politikaların küresel ölçekte uygulayıcısı ise IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar olmuştur. İktisadi planlama, ulus devletin ekonomideki düzenleyici gücünün aşınmasına bağlı olarak niteliksel bir dönüşüme uğramıştır ve planlama ulus ötesi bir kimlik edinmiştir (Soyak, 2003: 171). Baskınlığı hissedilir olan bu küreselleşme sürecinde bölgeler için rekabetçi bir yapıya bürümleri de kaçınılmaz olmuştur. Bu çerçevede bölgelerin yenilik ve girişimcilik kapasitesi, bölgesel kalkınmanın yeni göstergeleri arasında yer almaktadır (Tiftikçigil, 2008: 330). 1973 Petrol Krizi'nin ardından yepyeni içeriğiyle kendini gösteren bölgesel kalkınma politikalarının ortaya çıkmasında Neo-liberal politikalar, yeni kamu yönetimi anlayışı ve Post Fordist üretim örgütlenmesi de etkili olmuştur (Yılmaz, 2011: 31).

Küreselleşme süreci, yerel ekonomilerin küresel ekonomilerle bütünleşmesini gerektirmekte olup, aynı zamanda bu entegrasyonu başarıyla gerçekleştiren

bölgelerin yerel kalkınmalarını da hızlandıracağını öngörmektedir (Yılmaz, 2011: 31). Buradan hareketle kalkınma, merkezden belirlenen yukarıdan aşağıya bir süreç olmaktan uzaklaşmakta ve içsel potansiyele önem verilen aşağıdan yukarıya daha katılımcı bir yapıya dönüşmektedir (Yılmaz, 2011: 32). Özellikle 1980'lerden sonra neo-liberal politikaların baskın hale gelmesi, gelişmiş ve gelişmekte olan yerel ekonomilerin etkinliğini kendi iç dinamikleriyle sağlamaya çalıştığı bir evre olmuştur. Bölgelerin içsel potansiyeline yönelik politikalar oluşturulurken, merkezi yönetimin merkezi planlama yoluyla kalkınma parametrelerine yön verme şansı giderek azalmıştır. Bölgesel kalkınmanın sürükleyici gücü merkezi yönetimin tekelden çıkararak, bölgesel otoriteler ve sivil kuruluşlar gibi yeni aktörlerin de katılımıyla çok katmanlı bir yönetişime geçiş süreci yaşanmıştır (Yılmaz, 2011: 33). Böylece söz konusu süreç, yeni bölgeselcilik yaklaşımının bölgesel kalkınma politikalarına bir yansıması olarak görülebilir.

Bölgesel kalkınma politikaları açısından yerel birimlerin uluslararası düzeyde rekabet gücünü arttırmasının önem arz ettiği 21.yüzyılda yerele özgü girişimcilik ile yenilik ve yenilikçilik kapasitesi, bölgesel kalkınmada önem arz eden faktörler haline gelmiştir (Tiftikçigil, 2008: 326). Bilgi, öğrenme ve yenilik kavramlarının bölgesel kalkınmanın temel

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

yapı taşları olarak ön plana çıkması, bölgelerin dünya ekonomik sisteminde dışlanmamaları ve artan gelirden pay alabilmelerinde önemli bir husustur. Sürekli öğrenme ve öğrenme sürecinde işbirliği ve paylaşımı kolaylaştıran kurumsal zenginliğe duyulan gereksinim, açıkça ortadadır (Bakır ve Öngen, 2013: 93-94). Nitekim bölgesel kalkınma ajansları, bu gereksinimi karşılamak için ortaya çıkmıştır.

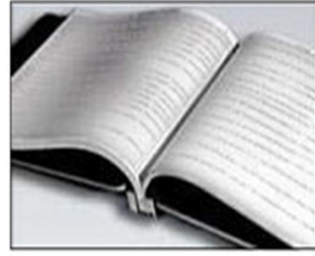
Diğer yandan geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı ile yeni bölgeselcilik çerçevesinde şekillenen bölgesel kalkınma anlayışı arasındaki farklar, şu şekilde ifade edilebilir: (Dulpuç vd, 2010: 242).

- Geleneksel bölgesel kalkınma anlayışının temel hedefi, bölgesel gelişme iken bu anlayış yeni bölgeselcilikte yerini bölgesel yeniliğe bırakmaktadır.
- Geleneksel bölgesel kalkınmada temel kaynak olarak "bölgelerarası yeniden dağıtım" kullanılırken yeni bölgeselcilikte yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesine odaklanılmaktadır.
- Yeni bölgeselciliğin bilgiye ve bilgi üretimine yönelik kaynaklara ve yenilikçiliğe vurgusu, belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

6. BÖLGESEL KALKINMADA YENİ BÖLGESELÇİLİK YAKLAŞIMININ TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

Türkiye'de 1923-1960 yıllarını kapsayan devletçi (1923-1950) ve liberal (1950-1960) politikaların izlendiği dönemde, bölgesel dengesizliği gidermeye yönelik kayda değer bir gelişme gözlenmemiştir. 1960'lardan başlayarak günümüzde de devam eden planlı dönemde ise uygulanan Kalkınmada Öncelikli Yöre bazlı teşvik politikaları ve bölge planlaması çabalarından beklenen sonuçlara ulaşamamıştır (Dinler, 2010: 65). Bu duruma gerekçe olarak girişimcilerin teşvikten gelen paraya sahip olduktan sonra yatırımını yarıda bırakması (Dinler, 2012: 324) ve söz konusu uygulamalarda halkın katılımı ilkesinin yeterince dikkate alınmaması gösterilebilir.

Planlı dönemin en önemli özelliği, Türkiye'de bölgesel politikaların ilk defa geliştirilmiş olmasıdır. (Elmas, 2006: 157). 30 Eylül 1960'da Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve takiben beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. 1963 yılından itibaren hükümetler, ekonomiye beş yıllık kalkınma planlarıyla yön vermeye çalışmışlardır. Sadece Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), yedi yıllık olarak hazırlanmıştır. Türkiye'de 2000'lere kadar uygulanan bölgesel kalkınma politikalarında karar verme mekanizmasında merkez, öncü bir rol üstlenmiş ve ekonomik olarak geri

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

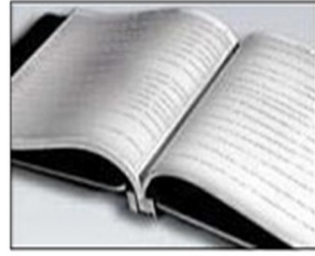
kalmış bölgelerdeki yerel aktörler, merkezin baskın yönlendirmesi sonucu arka planda kalmıştır.

Türkiye'de geçmişten beri bölgelerarası yaşanan gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgesel kalkınmanın hızlandırılması ve sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması doğrultusunda uygulanan bölge planları, kalkınmada öncelikli yöreleri hedef alan destek uygulamaları, organize sanayi bölgeleri politikaları, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma projeleri gibi politikalar; bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmada yeterince etkin sonuçlar doğuramamıştır. Planlı dönemde sağlanan olumlu gelişmelere rağmen süren sorunlar, mevcut kaynak ve bölgesel düzeyde örgütlenme eksikliğini gündeme taşımıştır (Bakır ve Tuncel, 2010b: 161-162). Hem AB ile devam eden ilişkilere bağlı olarak AB'nin uyguladığı bölgesel politikalara yaklaşma eğilimi hem de bölgesel kalkınmaya ilişkin küresel gelişmelerin farkındalık oluşturması, Türkiye'de bölgesel politikaların yeniden şekillendirilmesine yol açmıştır. Yeni bölgeselcilik yaklaşımının Türkiye üzerine bir yansıması olan bu gelişmeler, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasında da tetikleyici bir rol oynamıştır.

Küreselleşme sahnesinde yeni bir oyuncu olarak boy gösteren bölgeler, rekabetçi yapılarını ortaya koymak ve yerele özgü politikaları uygulamak amacıyla çok katmanlı yeni yapılanmalara gereksinim

duymuştur. Bu yapılanmalardan bölgesel kalkınma ajansları, hem yerel aktörlerin politika belirleme noktasında aktif rol almasını hem de yerel potansiyeli tetikleyerek içsel atılımın gerçekleşmesini sağlayan bir aktör konumundadır. Böylece bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde ve rekabetçi yapının desteklenmesinde çok önemli bir yer tutmaktadır (Bakır ve Öngen, 2013: 104).

Bu çerçevede 1990'lardan itibaren bölgesel dengesizlikleri giderme yönünde atılan adımların yanı sıra bölgesel rekabet gücünün artırılmasına dayalı politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak kabul edilmesinin ardından Türkiye, bölgesel politikalarını birliğin politikaları çerçevesinde gözden geçirmiş ve gerçekleştirdiği düzenlemelerle somut adımlar atmıştır (Bakır ve Tuncel, 2010b: 163). 2000 yılında kabul edilen Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), bölgesel kalkınmada orta vadeli hedefleri belirlemiştir. Yine 2000 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu tarafından yayınlanan çalışmada, bölgesel kalkınma politikalarının ve yerel otoritelerin örgütsel yapılarının oluşturulmasında AB örneğinden yararlanılabileceği ifade edilmiştir. 2002 yılında Türkiye'nin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) sistemini kabul ederek yeni bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

bölgesel tanımlamaya gitmesi sonucu, AB ile bu anlamda ilk uyum gerçekleşmiştir. Kuşkusuz fon dağıtımıyla birlikte bölgesel kalkınma strateji ve projelerinin bu yeni coğrafi tanımlama dahilinde yapılacak olması önemlidir. İBBS'nin kabulü; bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması, bölgesel karar alma ve kalkınma stratejileri belirlemede yerel aktörlerin sürece dahil olmaları sonucunu doğurmuştur. Söz konusu gelişmeler, AB modelinin benimsenerek çok düzlemli yönetişime geçişte önemli bir eşik olarak görülebilir (Kuyucu ve Tektaş, 2010: 543-544). AB'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde İBBS esas alınarak üçlü bir bölgesel ayırım yapılmıştır. Bu bölgesel ayırma göre Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 olmak üzere üç farklı sınıflama vardır. Düzey 1'de Türkiye'deki iller gruplaştırılarak 12 bölgeli bir ayırım yapılmıştır. Düzey 2'de Türkiye'deki iller yine gruplaştırılarak 26 bölgeli bir ayırım yapılmıştır. Düzey 3 ise Türkiye'deki mevcut il ayırımına göre yapılan bir sınıflama olup 81 ilden oluşmaktadır (Dinler, 2012: 89) Nitekim bölgesel kalkınmaya yeni bir ivme kazandırmak amacıyla 2006 yılında çıkarılan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'u takiben tüm illeri kapsayan 26 bölgede (Düzey 2), kalkınma ajanslarının kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kanun, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) dönemi ile Dokuzuncu

Kalkınma Planı (2007-2013) dönemi arasındaki süreçte yürürlüğe girmiştir.

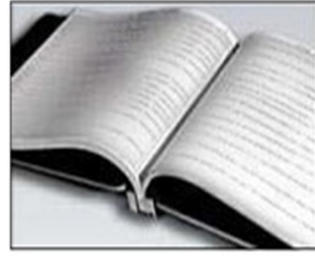
Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasıyla birlikte merkezi devletin üstlendiği yönetim anlayışının yerini yönetişim felsefesi gereğince kamu ve özel sektör dayanışmasını esas alan, yerel aktörlerle birlikte sivil toplum kuruluşlarını da karar verme mekanizmasına dahil eden bir yapılanma olan bölgesel kalkınma ajansları almıştır.

Türkiye'de bölgesel kalkınma politikası; 2000'li yıllardan itibaren gelişmişlik farklarının azaltılması hedefiyle birlikte bölgelerin rekabet gücünün artırılması, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi hedeflerini de içerecek şekilde dönüşüm göstermiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 136).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) yeni bölgeselcilik yaklaşımının bir belirtisi olarak ilk kez bölge kaynaklarını dikkate alan bölgesel gelişme projeleri vurgulanmaya başlamıştır. Ancak yeni bölgeselcilik yaklaşımına Sekizinci Beş Yıllık ve Dokuzuncu Kalkınma Planları'nda tam anlamıyla yer verildiği görülmektedir (Dulupçu vd, 2010: 247).

Özellikle Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bölgesel kalkınma politikalarının, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek amacıyla ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkısı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

arttırırken diğer taraftan da bölgeler ve kırsal kent arası gelişmişlik farklılıklarını azaltması öngörülmüştür. Bu kapsamda merkezi düzeydeki politikaların daha uyumlu ve etkin hale getirilmesine, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulmasına, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılmasına ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir (DPT, 2006: 91). Bölgesel kalkınma uygulamalarında yerindenlik esas alınarak katılımcılık geliştirilmeye çalışılmıştır. Kalkınmadaki kilit paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak uygulamaya yönelik sinerjinin, sahiplenmenin ve farkındalığın artırılmasına yönelik uğraşlar verilmiştir. Öncelikle az gelişmiş bölgelerden başlamak üzere sivil toplum kuruluşlarının, yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamaları özendirilmiştir (DPT, 2006: 93). Bu planda bölgesel kalkınma planlarının, yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanacağı ve bölgesel kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planları tamamlanarak yeterli finansmanlarla destekleneceği belirtilmiştir (DPT, 2006: 91).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2014-2018) belirlenen hedefe göre bölgesel kalkınma politikalarıyla bir

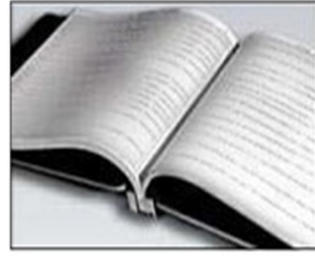
taraftan bölgesel kalkınma farklılıkları azaltılarak refahın ülke çapına daha dengeli yayılması sağlanacak, diğer taraftan tüm bölgelerin potansiyeli değerlendirilip rekabet güçleri arttırılarak ulusal büyümeye ve kalkınmaya katkıları, azami seviyeye çıkarılacaktır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 141). Bölge düzeyinde katılımcı süreçlerle üretilen bölgesel gelişme planı ve stratejileri, bölgesel programlar ve eylem planları aracılığıyla uygulamaya geçirilecektir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 142).

Yeni bölgeselcilik yaklaşımına göre şekillenen bölgesel kalkınma politikalarına sadece AB ülkelerinde değil birçok ülkede rastlanılmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin de bölgesel politikalar konusunda yeni bölgeselcilik yaklaşımından hareketle Ar-Ge, teknolojik gelişme, yenilikçilik, işbirliği ve bölgesel dinamiklere öncelik verdiği görülmektedir (Dulupçu vd, 2010: 243).

7. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrası az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ilişkilendirilen kalkınma konusu, 20.yy'ın son çeyreğinde bölgelerle de doğrudan bağlantılı olarak ele alınmıştır. Böylece kalkınma sürecinin hükümetler tarafından tek merkezden yönetildiği anlayış, değişimden öte bir dönüşüm geçirerek kalkınmada bölgesel birçok faktör değerlendirme kapsamına alınmıştır. Hem niteliksel hem de

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

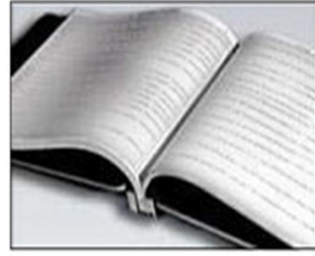
<http://www.akademikbakis.org>

niceliksel iyileşmeleri içeriğinde barındıran kalkınma olgusuna yönelik analizler, derinlik kazanırken günümüzde bölge odaklı politikaların yoğunluk kazandığı görülmektedir. Küresel eğilimler çerçevesinde kalkınma politikaları, çok katmanlı bir tabakaya yayılmakta olup geliştirilen bölgesel nitelikteki yaklaşımlar, bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Merkezi yönetimin baskın olduğu bir bakış açısından hiyerarşik katılığın esnetildiği yönetim temelli bir kurumsal düzene geçiş yaşanmaktadır. Artık ulusal siyasetin yerel kalkınmayı gözetmesi ve yerelin taleplerine duyarlılık göstermesi, bir gerekliliktir. Çünkü bölgeler, kalkınma sürecinde sürükleyici bir güç haline gelmiştir. Ar-Ge, yenilikçilik, öğrenen bölgeler ve beşeri sermaye gibi bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımların öne çıkmasıyla rekabet gücü üstünlüğü oluşturan kavramlar, ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle 1980'ler sonrası ortaya atılan bölgesel kalkınma yaklaşımlarında ekonomik, sosyal, siyasi, kurumsal faktörlerin yanı sıra bölgesel rekabet gücü de önemli bir kriter olarak göz önüne alınmaktadır.

Ulus devletlerin otoritesinde bir sarsılmadan söz etmekle beraber küreselleşmenin ivme kazandırdığı yönetim sürecinde ulus devletlerin rolü, yeniden şekillenmiştir. Ulus devletler, farklı yönetim formlarını koordine etmede görev almaktadır. Geline aşamada, bölgesel kalkınmanın

gerçekleşmesini, merkezi yönetim ya da yerel aktörlere tek başına devretmek, rasyonel görülmemektedir. Merkezi yönetim bölgesel kalkınma sürecinden soyutlanmamakla birlikte katalizör olarak farklı kesimlerden yeni aktörlerin de politika inşasında yer alması gerekmektedir. Bu çerçevede karar alma sürecine yerel aktörlerin de dahil edildiği bir bölgesel yönetim modeli olan bölgesel kalkınma ajansları, yeni bir yapılanma olarak yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde kendini göstermiştir.

Dünyada uygulanan bölgesel politikalarındaki değişimlere paralel olarak Türkiye'de bölgesel kalkınma politikaları, dönemler itibariyle farklılıklar göstermiştir. 1980'ler itibariyle öne çıkan yeni bölgesel yaklaşımlara kadar ağırlıklı olarak kalkınma politikalarının, merkezîyetçi bir anlayışla yürütüldüğü gözlenirken dünya ölçeğinde bölgesel kalkınma literatürünün genişlemesi, Türkiye açısından göz ardı edilemez bir noktaya gelmiş ve bölgesel planlamada çok düzlemli yönetimi esas alan halkın katılımı ilkesi ve sosyal kârlılık ilkesini gözetilen bir anlayışa doğru evrimsel bir süreç yaşanmıştır. Bu bağlamda, AB müktesebatına uyum çerçevesinde ilk olarak 2006'da kurulmaya başlanan ve 2009'da 81 ili de kapsayacak şekilde sayısı 26'ya çıkan bölgesel kalkınma ajansları, Türkiye'de bölgesel rekabet gücünü

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

arttırarak bölgesel dengesizlikleri gidermek adına atılmış önemli bir adımdır.

Türkiye'de bölgesel kalkınmanın, 2000'lere kadar süregelen politikalarla gerçekleştirilemeyeceği net olarak kendini göstermiştir. Dolayısıyla bölgedeki içsel dinamikleri yönetim anlayışıyla entegre edecek bir bölgesel kalkınma anlayışının benimsenmesi, Türkiye için rasyonel görülmektedir. Nitekim bu şekilde halkın katılımı ilkesine uygun bir ortam tesis edilerek politikaların daha güçlü bir meşru zemine sahip olması sağlanacaktır. Böylece yerel aktörlerin öncülüğünde hem beşeri hem de sosyal göstergelerin iyileşme göstermesi ve bölgesel kalkınmanın ülke geneline yayılarak bölgesel dengesizliklerin azaltılması söz konusu olabilecektir.

8. KAYNAKÇA

Akiş, E. (2011). Küreselleşme sürecinde bölgesel kalkınma yaklaşımındaki gelişmeler ve bölgesel kalkınma ajansları. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, (44), 237-256.

Akpınar, R. (2012). Türkiye'de değişen bölgesel kalkınma politikaları. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, (6), 29-46.

Amin A. (1999). An institutional perspective on regional economic development. International

Journal of Urban and Regional Research, 23 (2), 365-378.

Arıcıoğlu, E. (2011). İktisat teorisinde unutulmuş bir kavram: Mekân. Ekonomik Yaklaşım, 22(81), 17-44.

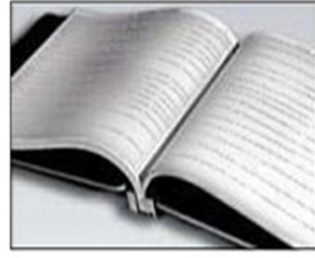
Arrow, K. J. (1962). The economic implications of learning by doing. Review of Economic Studies, 29, 155-173.

Atak, A. (2011). Bölgesel Kalkınma ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Bakır, H. & Tuncel, C. O. (2010a). Yenilik temelli bir bölgesel gelişme sürecinde kalkınma ajanslarının yeri. İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1(4), 19-41.

——— (2010b). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'nin bölgesel politikalarında yaşanan değişim: Kalkınma Ajansları. İçinde: Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları, ed. Birol Akgül & Nispet Uzay. Bursa: Ekin Yayınevi, ss.149-177.

Bakır, H. & Öngen, K. Burcu (2013). Yönetimden yönetişime geçiş

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

sürecinde bölgesel politikalarda yaşanan değişim: Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları örneği. İktisat İşletme ve Finans, 28 (325), 85-112.

Başkaya, F. (2005). Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü. (5.Baskı). Ankara: Maki Basın Yayın

Berber, M. (2011). İktisadi Büyüme ve Kalkınma. (4.Baskı). Trabzon: Derya Kitabevi

Beyhan, B. (2007). Yeni büyüme kuramının politika çıkarsamaları üzerine: Yeniliğin birikimli özelliği. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62(2), 1-35.

Çakmak, Hatice K. & Erden, L. (2004). Yeni bölgesel kalkınma yaklaşımları ve kamu destekleme politikaları: Türkiye'den bölgesel panel veri setiyle ampirik bir analiz. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(3), 77-96.

Çolak, O. (2009). Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunun Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir

Deviren, N. Vatansever & Atasever, G. (2011). Ekonomik küreselleşmenin

ulus-devlet üzerindeki etkileri. Mevzuat Dergisi, (164), <http://mevzuatdergisi.com/2011/08a/01.htm>, Erişim Tarihi: 17.05.2014

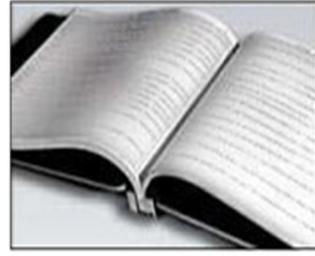
Dinler, Z. (2010). Cumhuriyetimizin kuruluşundan günümüze izlenen bölgesel kalkınma politikaları ve kalkınma ajansları. İçinde: Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları, ed. Birol Akgül & Nispet Uzay. Bursa: Ekin Yayınevi, ss.53-66.

_____ (2012). Bölgesel İktisat. (9.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi

Dolun, L. & Atik, A. H. (2006). Kalkınma Teorileri ve Modern Kalkınma Bankacılığı Uygulamaları. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Matbaası

DPT (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ankara, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>, Erişim Tarihi: 17.04.2014

Dulupçu, M. A., Sungur, O. & Keskin, H. (2010). Bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımlar ve Türkiye'de kalkınma planlarına yansımaları: Kalkınma planlarının yeni teoriler açısından değerlendirilmesi. 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara

Eceral, Tanyel Ö. (2005). Bölgesel/yerel ekonomik kalkınma kuramlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri. *Ekonomik Yaklaşım*, 16(55), 89-106.

Ekinci, E. D. & Ersungur, Ş. M. (2013). Yeni ekonomik coğrafya ve teorik modelleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 205-224.

Elmas, G. (2006). AB ve Türkiye'de bölgesel politikalar. İçinde: *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, ed. Aylan Arı. İstanbul: Derin Yayınları, ss.149-174.

Erkut, G. & Gönül, D. (2010). Türkiye'de ve Dünya'da bölge planlama politikalarının evrimi ve İzmir Kalkınma Ajansı deneyiminden yansıyanlar. İçinde: *Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, ed. Birol Akgül & Nispet Uzun. Bursa: Ekin Yayınevi, ss.375-414.

Fujita, M. & Krugman, P. (2004). The new economic geography: Past, present and the future. *Papers in Regional Science*, 83, 139-164.

Fujita, M. (2010). The evolution of spatial economics: From Thünen to the new economic geography. *The Japanese Economic Review*, 61(1), 1-32.

Göktürk, A. (2006). Bölgesel dengesizliğe küreselleşme-yerelleşme penceresinden bir bakış. İçinde: *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, ed. Aylan Arı. İstanbul: Derin Yayınları, ss.23-44.

Günaydın, D. (2013). Türkiye'de bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesinde kalkınma ajanslarının yeri: İZKA Mali Destek Programları örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 73-101.

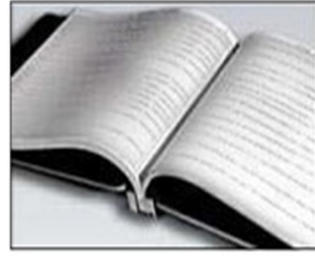
Gündüz, A. Y. (2006). Bölgesel Kalkınma Politikası. Bursa: Ekin Yayınevi

Hasanoğlu, M. & Aliyev, Z. (2006). Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları. *Sayıştay Dergisi*, (60), 81-103.

Hiç, M. (2001). Ellili yıllardan günümüze kalkınma ekonomisi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 51(2), 1-38.

Hirschman, A. O. (1996). Kalkınma iktisadının yükselişi ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

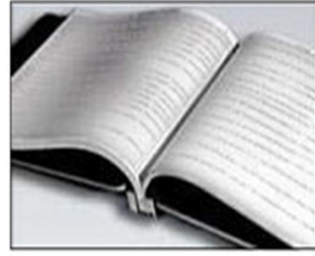
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

- gerilemesi. İçinde: Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi, ed. Fikret Şenses, çev. Sedef Öztürk. İstanbul: İletişim Yayınları, ss.23-52.
- Ildırar, M. (2004).** Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri. Ankara: Nobel Yayınevi
- Kaynak, M. (2009).** Kalkınma İktisadı. (3.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi
- Krugman, P. (1991).** Increasing returns and economic geography. Journal of Political Economy, 99(31), 483-499.
- Kum, M. (2011).** İktisadın yeni coğrafik açılımı: Yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (30), 235-255.
- Kumral, N. (1994).** Bölgesel gelişme ve kalkınma ajansları. İktisat İşletme ve Finans, (105), 60-64.
- Kuyucu, Aslı D. H. & Tektaş, A. (2010).** Bölgesel kalkınma ajansları: Etkin fon kullanımı ve çok düzeyli yönetişime geçiş. İçinde: Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları, ed. Birol Akgül & Nisfet Uzun. Bursa: Ekin Yayınevi, ss.535-552.
- Küçüker, C. (2000).** Yeni ekonomik coğrafya ve kalkınma. Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 11(38), 1-45.
- Lucas, R. E. (1988).** On the mechanics of economic development. Journal of Monetary Economics, 22, 3-42.
- Maillat, D. (1997).** Interactions between urban system and localized productive systems: An approach to endogenous regional development in terms of innovative milieu. European Regional Science Association 37th European Congress Rome, Italy
- Meardon, Stephen J. (2001).** Modeling agglomeration and dispersion in city and country: Gunnar Myrdal, François Perroux, and the new economic geography. American Journal of Economics and Sociology, 60(1), 25-57.
- Myrdal, G. (1957).** Economic Theory and Underdeveloped Regions. London: University Paperbacks, Methuen
- _____**(1970).** The Challenge of World Poverty: A World Anti-Poverty Program in Outline. New York: Pantheon Books
- Öztürk, İ. (2005).** AB Müzakere Sürecine Doğru Türkiye Ekonomisi:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

Bölgesel-Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul: MÜSİAD Yayınları

Reynolds, Lloyd G. (1996). Üçüncü dünya ekonomilerinde uzun vadeli büyüme-tarihsel perspektiften ekonomik kalkınma. İçinde: Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi, ed. Fikret Şenses, çev. Sedef Öztürk. İstanbul: İletişim Yayınları, ss.53-63.

Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.

Schmutzler, A. (1999). The new economic geography. *Journal of Economic Surveys*, 13(4), 355-379.

Sevinç, H. (2011). Bölgesel kalkınma sorunsalı: Türkiye'de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 35-54.

Seyfeddinoğlu (Kıymalıoğlu), Ü. & Ayoğlu, D. (2007). Türk imalat sanayiinde illere göre yerleşme ve kentleşme ekonomilerinin belirlenmesi. *BİLİG*, (43), 169-192.

Soyak, A. (2003). Türkiye'de iktisadi planlama: DPT'ye ihtiyaç var mı? *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 167-182.

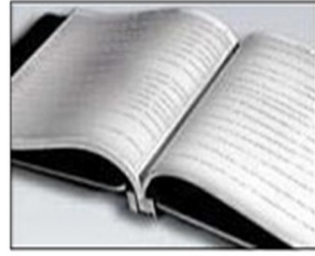
Storper, M. (2011). From retro to avant-garde: A commentary on Paul Krugman's 'The New Economic Geography, Now Middle-aged'. *Regional Studies*, 45(1), 9-15.

Sulaiman, A. (2010). Regional Economic Development, Policy and Regional Disparity in Large Territories: The Case of Canada and China. A Thesis Presented to Department of Geography, the Faculty of Art and Sciences of University of Montreal, Kanada

Sungur, O & Keskin, H. (2009). Coğrafi yakınlık hala önemli mi? Yerel inovasyon modellerinden çok-yerelli bilgi dinamiklerine dönüşüm. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 107-131.

Şenses, F. (1996). Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi. İçinde: Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi, ed. Fikret Şenses. İstanbul: İletişim Yayınları

T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü (2013). Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023 "Daha Dengeli, Topyekûn Kalkınma" (2.Taslak). [http://www.cka.org.tr/dosyalar/BölgeselGelişmeUlusalStratejisi\(2014-2023\)Taslak.pdf](http://www.cka.org.tr/dosyalar/BölgeselGelişmeUlusalStratejisi(2014-2023)Taslak.pdf), Erişim Tarihi: 16.05.2014

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 44 Temmuz – Ağustos 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A0 *** ID:494 K:460

<http://www.akademikbakis.org>

Taban, S. (2010). İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye. Bursa: Ekin Yayınevi

Taşcı, K., Akpınar, R. & Özsan, M. E. (2011). Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları. (1.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi

Tiftikçigil, B. Y. (2008). Bölgesel kalkınma politikalarında yaşanan dönüşüm ve bölgesel kalkınma ajansları. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye: Sorunlar, Tehditler ve Fırsatlar Sempozyumu, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş

TÜSİAD (2008). Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar. İstanbul: Graphis Matbaa

Tüylüoğlu, Ş. & Karakaş, D. N. (2006). Bölgesel kalkınma ve ekonomik durgunlaşma süreci: Zonguldak örneği. Amme İdaresi Dergisi, 39(4), 195-224.

Veblen, T. (1898). Why is economics not an evolutionary science? Quarterly Journal of Economics, 12, 373-397.

Webb, D. & Collis, C. (2000). Regional development agencies and the new regionalism in England. Regional Studies, 34(9), 857-864.

Wysocka, A. S. (2009). Theories of regional and local development-abridged review. Bulletin of Geography Socio-Economic Series, 75-90.

Yılmaz, B. (2011). Bölgesel politikaların tarihsel gelişimi ve yeni bir model olarak kalkınma ajansları. Akademik Fener, (15), 29-41.